NEMZETI NŐNEVELÉS.

XX. ÉVFOLYAM. 1899. MÁJ.—JUN. V—VI. FÜZET.

AZ ELŐKELŐSÉGRŐL.*

A gazdagság, magas állás, hatalom s az ezekkel járó külsőségek egy külön, ú. n. «előkelő» világot alkotnak, melyet az emelkedett lélek a magasból szemlélve, jelentéktelen pontnak lát a boldogság útján, míg a bámész tömeg mennyországnak képzeli s mintegy dulakodva tolong kapui előtt, hogy bejuthasson.

És csodálkozhatunk-e ezen? Hiszen mindnyájan már a gyermek és népmesékkel, melyek képzeletünknek a legelső tápot szolgáltatják, magunkba szívjuk a hitet, hogy csak *abban* a világban található fel az igazi boldogság, kárpótlás a szenvedésekért. A gonosz mostohától megkínzott szegény árva leányt gróf, herczeg vagy király kell hogy feleségül vegye és a küzdő hőst rendesen az a legnagyobb jutalom éri, hogy szintén király, vagy legalább is gazdag, hatalmas úr lesz belőle, a kinek a legnagyobb boldogság az által jut osztályrészül, hogy fényben, pompában él és dolgoznia nem kell.

Ez a dologtalanság ideálja szüli aztán azt az elkeseredést, melylyel a csőcselék a művelt osztály ellen harczol s ennek szentélyeit is megtámadja és lerombolja.

Annak a hitnek azonban, hogy csak a gazdagság, magas állás s az *ezzel* járó előkelőség boldogíthat, nem csak a legalsóbb rétegből kerülnek ki hivei, hanem a magasabb osztályokból is, mind azok közül, a kik még előkelőbbek szeretnének lenni, mint a milyenek; a kik tehát szintén békételenek, harczolnak a külsőségekért s az ellentéteket lehetőleg kiélesítik, hogy magukat az előkelőség nevében minden alsóbb rendüségtől megkülönböztessék.

* Szerző felolvasta a M. D. E. budapesti tanítónői szakosztályának aprilisi ülésében.

Ezeknek az *előkelőknek* első tízparancsolat a formák megtartása; a felszinen úszó napi irodalomban, művészetekben és azon tudományokban való jártasság, melyek biztos fellépést kölcsönöznek a salonok síma padlóján, s ezzel együtt a divat, a mely különben is arra látszik teremtve lenni, hogy a gazdagokat a szegénytől, az előkelőket a proletároktól megkülönböztesse. Azért változik oly hamar s bohócz szeszélylyel mindjárt gúnyos torzképet fintorít azokra, a kik nem tudják kellő időben elég ügyesen utólérni.

Mivel azonban minden társadalmi rétegből akadnak olyanok, a kik a külső előkelőséget a ruhában, saját jólétük koczkáztatásával is utólérik, azért azok, a kik az előkelőséghez különös és kizárólagos jogot formálnak, időről-időre bizonyos fogásokat vesznek fel, a melyek mint a szabadkőmüvesi jelek, arra valók, hogy jelentsék egy osztályhoz való tartozásukat. Eme fogásokra a divat hősei azonban szintén lest hánynak, becsempészik minden társadalmi rétegbe, míg egyszerre csak azt veszszük észre, hogy az előkelő világhoz tartozók vagy tartozni akarók kificzamított karral adnak egymásnak kezet, hogy orr- vagy torokhangon beszélnek, hogy lehetőleg sok idegen szót kevernek a beszédjükbe s bizonyos felsőbbségi érzettel néznek mindazokra, a kik modorukat nem alacsonyítják le fogásokká s a kik a nélkül hogy kétségbevonnák az etiquette jogosultságát, mely szintén arra volna hivatva, hogy az emberek közt való érintkezést kellemesebbé tegye, a tapintatot mégis többre becsülik minden etiquettnél.

Egy sokat emlegetett kis adoma igen találóan tünteti fel az etiquette és a tapintat közötti különbséget.

Egy fejedelem asztalához egy tudóst hitt vendégül, ki azonban annyira járatlan volt az etiquette tudományában, hogy theáját a csésze aljában hűtötte és onnan szürcsölgette, mire az asztalnál levő udvaronczok nevetésüket alig tudták elfojtani; a fejedelem pedig, hogy vendégét a zavartól megkimélje, példáját követte és szintén a csésze aljából itta theáját. Hogy ki viselte magát előkelőbben, az udvaronczok-e vagy a fejedelem? kérdezni bizonyára felesleges.

Az előkelőséget fitogtatók tekintélyök emelésére, társaságban igen gyakran használják azt a fogást, hogy olyan tárgyról kezdenek beszélni, a melyhez csak az általuk kiválasztottak tudnak szólani. Nincs ugyanis az a tudós a világon, a kire így rá ne lehetne sütni a tudatlanság bélyegét s nincs az a gyakorlott társalkodó, a kit ily módon ne lehetne félszeg helyzetbe hozni. Ehez pedig elegendő minden tárgyilagosságot kerülve, valamelyik párisi, londoni, vagy akár a szomszéd ismerős viselt dolgairól hosszabb értekezést folytatni és a ki elég közönséges a szóban levő hőst vagy hősnőt nem ismerni, annak nem marad egyéb hátra, mint pirulnia, hogy oly előkelő társaságba mert jutni.

Pedig mennyivel több gyönyörüséget szerezhet magának az, a ki mindenkivel meg tudja találni a közös érintkezési pontot, érezvén, hogy bárki is szivesen beszél arról, a mit tud s hogy nincs az az egyszerű ember, a kitől ne lehetne valamit tanulni.

Vannak ismét oly előkelők, a kik bizonyos sentimentalismussal vonják be lényüket, azért, mert magas származásukat anyagi hiány miatt nem tudják kellőképen ragyogtatni, vagy mert elég szerencsétlenek voltak előkelő hajlamaikhoz nem illő körben születni.

Az ilyeneknek e hibáért csak az nyujt némi kárpótlást, hogy magas állású személyekről, még fejedelmekről is oly hangon beszélnek, mintha az közeli rokonuk volna. Egészen pontosan tudják, mikor milyen ruhában jelent meg, hogyan mosolygott, mit mondott s mindezt oly közvetlenséggel tudják előadni, mintha vele való gyakori érintkezés közben tapasztalták volna.

A kinek a magasrangúakról már csak beszélni is élvezet, annak még nagyobb életszükség a magáénál magasabb körben mozoghatni s a felsőbb tízezerrel egy levegőt szívhatni, ha mindjárt mint utolsónak is az elsők között.

Az efféle ambitió rendesen a kiváló egyénekre is kiterjed. Egy-egy nagy nevű államférfi, tudós, író, művész, szóval a szellemi aristokratia az a nap, a melytől az ilyen *előkelő* hajlamú világosságát nyeri, az az elem, mely nélkül fennkölt lelke nem élhet.

Az élelőkelőségnek a többek közt még különösen két módja

van, a mely alkalmas arra, hogy a környezetébe tévedt, vagy hozzá közeledni kénytelen szegény halandó saját kicsinységének, jelentéktelenségének és gyarlóságának érzetében roskadozva és megszégyenülve hajoljon meg a reá nehezedő, fenyegető nagyság előtt: a szellemi hatalomnak, mint a tehetségnek, tudásnak és a társadalmi állás hatalmának másokkal való módfeletti éreztetése.

Némely ember valóban tehetséges, sokat tud, sokat produkál és a közvélemény is elismeri, de ezzel nem elégszik meg, hanem minduntalan kikényszeríti maga részére a dicséretet és mindenáron azt akarja bebizonyítani, hogy ő kiválóbb a többinél, saját csalhatatlanságának érzetében más véleményt el nem fogad és tudásával minden más fényt túlragyogni igyekszik.

A mi pedig a társadalmi hatalom éreztetését illeti, köztudomású dolog, hogy különösen a még felsőbb hatalommal szemben alázatosan meghunyászkodó hizelgőnek elég egy fokkal nagyobb czím, egy hivatalos csillaggal több, hogy előkelőbb voltát és hatalmát zsarnoksággal éreztesse alantasaival s oly tekintélyre tegyen szert, a melytől rettegni kell.

Ime ezek s ezekhez hasonlók azon előkelőségi formák, melyek nagy forgalomban vannak ugyan, de melyek, mint a hamis pénz, nemcsak hogy értékkel nem birnak, hanem megkárosítják az igazi értéket is, midőn öntudatos rosszakarattal kisebbítik embertársaik becsét, emberi önérzetét.

Ne kérdezzük, mi lenne az ily fajta előkelőkből kevésbbé szerencsés helyzetben. Talán ép oly veszedelmes söpredékei volnának a társadalomnak, mint azok, a kik a legalsóbb rétegekben a külsőségek, rang, czím, gazdagság, hatalom miatt támadják meg a társadalmat. A mozgató erő itt is, ott is egy, ugyanaz az érzés küzd ugyanazon érzés ellen, csak a helyzet különböző, a melyből egymással küzdenek. E két szó: előkelőséget *hajhászni* és előkelőséget *üldözni*, igen találóan jellemzi a küzdő felek elvi rokonságát.

Míg a világ szinpadán folyik a harcz az előbbvalóságért és a mesterséges fényt körülrajongja a lepkehad, addig a zajt és feltünést kerülve, nyugodtan marad néző terén az igazi *lelki előkelő-*

ség. Legyen bár helye elsőrendü, másodrendü vagy utolsó, legyen bár fent vagy alant, azért csak ahhoz a helyhez tart igényt, a melyet elfoglal, a melyet talán nehezen összekuporgatott filléreivel tapasztalatok, szenvedések és önnevelés árán váltott meg.

Az emberiség nagy szinházában (épen mint a műszinházban) igazi határ csak egy van : ugyanis a szinpad és a nézőtér, vagyis a játszó és a szemlélő között. Az embereket lényegileg csak ez a határ választja el egymástól, de ez sokkal magasabb korlátot emel közéjük, mint a milyet politikai elv vonhat despotismus és anarchia közé; mert csupán e két helyzet szempontjából és határai között keresheti a lélek azt a legmagasabb czélt, melyre ellenállhatatlanul törekszik: a boldogságot.

A bemutatott álelőkelőség fogásainak bántó, lázító, romboló hatásával szemben az igazi előkelőség hatása jótevő, békítő, éltető. Nem élesíti a társadalmi ellentéteket, hanem inkább simítja, jó ízlésü egyszerüsége nem keresi a czifraságot sem ruhában, sem modorban s nem viseli magán rangjának vagy foglalkozásának bélyegét. Igy lehet valaki herczeg, a nélkül, hogy éreztetnie kellene fenségét, lehet valaki művész, a nélkül, hogy komédiásnak, tudós, a nélkül, hogy félszegnek és paraszt, a nélkül, hogy durvának kellene lennie.

Az *igazi* előkelőség az *egyedüli* előkelőség. Az előkelőség e szerint egy absolut fogalom és nem más, mint az ember jobb lényének megnyilatkozása, a melylyel a tanulatlan, egyszerű ember is sokszor finomabb tapintatot tanusít, mint akárhány tudós, gazdag vagy nagy úr, a ki az egész világ előkelőségével ismerős, csak a saját jobb lényével nem szokott szóba állani.

Az előkelőségnek kútfeje tehát a jóság, sőt még ennél is több : a *művelt jóság*. Mert a jóság mint indulat, faragatlan minőségében akárhányszor otromba módon is nyilvánulhat, sőt kárt is okozhat, mint az a medve, a mely csupa jóindulatból gazdája homlokán az alkalmatlankodó legyet egy nagy kővel ütötte agyon; — de a *művelt jóság* mindig tapintatos, megfontolt, mert önmagán tanulta megfigyelni, hogy mi esik jól és mi fáj, és míg magának és saját lelkének bizonyos immunitást szerzett a korszellem járvá-

nyai ellen s biztosságot, egészséget az élet terheinek, csapásainak elviselésére, addig másnál is csak ezt a szert alkalmazza, melynek jótévő hatásáról meggyőződött, melylyel a sebet is érintheti a nélkül, hogy fájdalmat okozna, — melyről tudja, hogy a belső harczot csillapítja, — s orvossága annak a ragályos láznak is, melynek épen ama másik fajta előkelőség felbolygató kovásza.

A kik ezen az uton keresik a békét magukban és másban, azok minden társadalmi rétegen keresztül is megértik egymást és nem kell, hogy ostromolják a korlátokat.

De miért is akarnók lerombolni e korlátokat, mikor minden rétegnek, a legfelsőbbnek épen úgy, mint a legalsóbbnak megvannak a maga előkelői és proletáriai; miért vágynánk magasabb körbe, mikor mindenkinek csak önmagától függ, hogy a saját körében — legyen az még oly egyszerű is — a legelőkelőbb társaságot keresse fel és gyűjtse maga köré. Miért vágynánk hirneves emberek, művészek, tudósok társaságába, mikor lelkük legjobb részét megismerhetjük műveikből, a nélkül, hogy emberi gyöngeségeik kiábrándítanának; mit irigyeljünk a gazdagoktól, mikor a legnagyobb gazdagság a megelégedés — mikor a kevés is lehet elég — és az elég több a soknál.

És miért vágynánk hatalomra, mikor a legnagyobb hatalom egy szóban bárkinek bármikor rendelkezésére állhat s adhat ott is, a hol anyagilag nem segíthet; mint Tolstoj egy kis elbeszélésében annak az embernek a példája mutatja, a ki nem tudván egy nyomorultnak alamizsnát adni, neki kezet nyújt; s a csüggedő megérti és ezt mondja: köszönöm felebarátom, ez is adomány!

A legmagasabb fokon is csupán az ilyen hatalom lehet áldást hintő és magasztosulhat kegyelemmé, melyről meg vagyon irva, hogy:

«Mint az ég szelid esője hull
Alá a földre s kétszer áldva van,
Megáldja azt, ki ád, és azt, ki vesz,
Trónjában ülő fejedelmet ez
A koronánál inkább ékesít.
Pálczája földi kényszer, hatalom,
Fenség s dicső méltóság küljele,

Melyen királyok ijedelme ül:
De e pálczás erőnél több a kegy:
Királyi szívek ennek tronusi,
Magának Istennek sajátja ez,
S a föld hatalma égihez közelg,
Ha jogszigort kegy enyhít!»

(Skakespeare: A velenczei kalmár.)

A legnagyobb hatalmi polczon is tehát csak a jóság iskolájában fegyelmezett lélek tehet szert előkelőségre s arra az igazi műveltségre, mely képessé teszi másokban is az emberi értéket keresni, felismerni, becsülni és feltételezni ott is, a hol nem nyilatkozik mindjárt pengő lármával, feltűnő külsőségekben.

Igen, van a királyi pompánál nagyobb előkelőség, az uralkodóinál magasabb állás, a diplomás tudománynál nagyobb bölcseség, és ez: *embernek* lenni a szó legnemesebb értelmében, Istenhez hasonló embernek.

Ha tűz a lélek maga elé czélt, nem tűzhet ennél magasabbat, mert csupán ezen a fokon pihenhet meg igazán, itt van a nyugalom, a béke az ellenállhatatlan vágygyal keresett boldogság, mely mint a legelőkelőbb, legfenségesebb érzése az emberi kebelnek, a társulás törvényénél fogva csakis előkelő lélekhez csatlakozhatik.

A mi az egyes emberre nézve áll, az áll az egész emberiségre nézve is. A mint az egyén nem tűzhet maga elé magasabb feladatot, mint jóravaló emberséges érzetét a legmagasabb tökélyre emelni, Istenhez hasonlóvá tenni, úgy az összes emberiség sem törekedhetik magasztosabb czélra, minthogy a gondviselés eszköze gyanánt, Isten országává varázsolja a földet, a legmagasabb és legnemesebb politikai elvvel: *humanizmussal.*

Minden más eszme hiábavaló harczot folytatott — és folytat még most is sokszor alávaló eszközökkel, a szabadság, testvériség, egyenlőség, a nemzetiségi, sőt a vallási eszmék mind mind bemocskolták magukat vérrel; — egyedül a humanismus eszméje nem nyult soha öldöklő fegyverhez, nem szólított harczra, háborúra, nem idézett fel vérfagyasztó forradalmakat — hanem mindig csak a fehér zászlót lobogtatta, csak békét hirdetett és teremtett

mindazok között, a kik zászlója alá szegődtek, bebizonyítván egyszersmind azt is, hogy csak az emberiesség valósíthatja meg az igazi szabadságot, mert előítéletektől ment, az egyenlőséget, mert nem ismer mást, mint az emberi értéket, testvériséget, mert mint az irgalmas szamaritánus társadalmi, felekezeti és nemzeti különbség nélkül annak segít, a kinek segítségére legnagyobb szüksége van.

A humanizmus nem a társadalmi válaszfalak lerombolásával igyekszik czélját elérni, hanem, azzal, hogy a társadalmi test tagjait kibékítvén helyzetökkel, emberszeretetre s egymás kölcsönös támogatására bírja.

Mivel pedig elsősorban a gyengébb szorult az erősebb támogatására, a művelt társadalom nem hozhat méltóbb ügyért áldozatot, mint azért, hogy a kiskoru tömeg lelkét művelje, előkelőbb színvonalra emelje.

Hatalmas eszközt szolgáltathatnának erre nézve az ingyen színházakon és felolvasásokon kívül, az olyan ifjúsági és népirodalmi termékek is, melyek nem mindig gazdagsággal, magas állással jutalmazzák hőseiket, hanem feltüntetik — (mint a hogy újabban Baksay Sándor és az olasz Amici teszik,) hogy a jó magában hordja jutalmát, hogy a szegénység nem büntetés, a gazdagság nem jutalom, s hogy a kegyetlen zsarnoknál irigylésreméltóbb az az ártatlanul bántalmazott, a ki a legelőkelőbb ember, az isteni szenvedőnek példáját követve, megtorlás helyett imádkozni tud ellenségeiért.

Messze, talán még évezredek messze jövőjében van az az idő, midőn a humanizmus eszméjétől az emberiség egész tömege át lesz hatva, de ha az egyes ember ki tudja küzdeni magának benső nyugalmát, úgy ki fogja küzdeni békéjét az emberiség is. Ez volt a megváltásnak is egyik czélja, s a humanizmus első apostola azért tanitott úgy imádkozni: Jöjjön el a Te országod! El fog jönni! De ne feledjük, hogy mindnyájunknak még egyszer meg kell váltani magunkat és hozzá kell járulnunk embertársaink megváltásához is.

Midőn az isteni és emberszeretet vallása erre int, megtanít

egyszersmind a két legfontosabb dologra: t. i. saját lelki békénk, azaz boldogságunk megszerzésére és az emberekkel való jótévő bánásmódra: mások boldogítására.

A mely pedig boldogulni és boldogítni tanít, ez a legnagyobb, legfontosabb tudomány és megérdemelné, hogy nemcsak a többi tantárgy kapcsán álljon a nevelés szolgálatában, hanem, mint önálló tudomány (nevezzük humanizmus tudományának, gyakorlati bölcsészettan-, erkölcstannak vagy bármi néven) a *legelemibbtől a legmagasabb kiképzésig külön főtárgyat képezzen.* Mert nem tehet a nevelés eleget arra nézve, hogy mindenkiben igazi öntudattá váljék, miszerint semminek a világon nincs oly nagy értéke, oly absolut becse, mint a művelt jóságnak, az igazi előkelőségnek, a mi az a léleknek, a mik az érzékek a testnek. Elképzelhetünk-e olyan embert, a ki szeme világát vagy hallását oda adná a világ minden kincseiért? S pedig mennyivel becsesebbek ezen testi nemes érzékeknél a lélek belső érzékei, melyek a végtelenséget tárják elénk, oly színpompával, melyben a világtalan is — oly harmoniával, melyen a süket is — gyönyörködhetik.

Az istenség leghalványabb sejtése szegénység, nyomor és méltatlan szenvedések között is nagyobb vagyon, mint ez érzés nélkül minden földi jó együttvéve.

A legnagyobb előkelőség jelképe nem trón, hanem a keresztfa. Az anyagi élvezetekben dőzsölő, hizelgőktől körülrajongott ünnepelt Nero a világ leghatalmasabb trónján méltatlan az emberi névre, míg a kigúnyolt, megkínzott, szégyenhalállal büntetett Krisztus a golgothán: *Isten!*

Budapest. *Tordai Grail Erzsi.*

A FINNEK KULTURÁJA.*

Tudom, nem teszem helyesen, hogy most, mikor figyelmük már amúgy is kifáradt, szót kérek és érdeklődésüket még egy rövid ideig lekötni kívánom. Nincs is más mentségem rá, minthogy nagyon is tele van a szívem túláradó szeretettel és részvéttel a kultura igen magas fokán álló északi testvéreink a finnek iránt s az az óhajtásom, hogy önök is ismerjék, önök is büszkeséggel valljják rokonnak e tőlünk távol élő, de velünk egy tőről sarjadt nemzetet: ez az óhajtásom — ismétlem — ellenállhatatlanul beszélni készt.

Nem vagyok oly szerencsés mint Szinnyei József, Vikár Béla, Gaál Jenő és más tudósaink, nem utazhattam be a természeti szépségekkel gazdagon megáldott «Ezer tó országát». De ismerem a finn nemzet nálunk megfordult több kitünő képviselőjét s talán épen ez okból oly erős és igaz rokonérzés fejlődött ki bennem a finnek iránt, mely már 20—25 év előtt e nép kulturális életének tanulmányozására késztetett; e tanulmány érdeklődésemet az idők folyamán csak fokozta.

Ezen szimpatiámhoz képest — megvallom — mindig csodálkoztam azon, hogy nálunk a mi északi testvéreinkről oly kevés szó esik. A nyelvtani órákon, a magasabb osztályokban, felemlítjük egyszer-egyszer a rokonságot; de azután csakhamar el is feledkezünk róluk. A finneknél ez a rokonság köztudat, ők igazán érdeklődnek irántunk, büszkék reánk, szeretnek minket, ismerik történetünket, fordítgatják és olvassák költőinket pl. A falú roszszát, az új földesurat, Petőfit, Aranyt. Hogy egy közelebb fekvő példát

* A M. D. E. májusi ülésén tartott — harmadik — előadás.

említsek: Deák Ferencznek azt a levelét, melyet a haza bölcse Vörösmarty Ilonához írt s melyet éppen itt a szakosztályban olvasott fel Berta Ilona, a «Nemzeti Nőnevelésből» megismerve csak nem régen fordította le egy kiváló finn tudós: Jalava Antal.

Annál érthetetlenebb előttem a mi közönyünk, mert a finnek kulturája a mívelt nyugati nemzetek figyelmét és tiszteletét is felkeltette; a Párisban megjelenő «Revue Moral Social» márcziusi száma hosszabb tanulmányban magasztalja a finnek *vegyes* iskoláit, hol a fiúk és leányok az egész gimnáziumi tanfolyamon végig együtt tanulnak *, a német (bécsi) «Die Zeit» czimű folyóirat ez évben már három számon keresztül foglalkozott a finn mivelődési és politikai viszonyokkal. Nálunk nem beszélnek róluk ma sem, noha a politikai életükben végbemenő válságok a tragédia érdekességével hatnak.

Vegyék tehát annak a mit mondok, mintha némi kis mulasztást is akarnék helyrehozni.

De hogy a finnek mívelődési viszonyainak ismertetésére térjek, kiemelem mindenekelőtt, hogy ott a míveltség nem az előkelők, vagy a jobb móduak kiváltsága, mint pl. Oroszországban, melyhez Finnország 1809 óta politikailag tartozik, hanem a népesség minden rétegét áthatotta. Ez a míveltség a svédek míveltségének sarjadzása s épen oly régi és fejlett mint az. Az olvasás tudása pl. igen el van terjedve, (analphabeta csupán a lakosság 2%-je) a mi annak köszönhető, hogy a bibliaolvasást a papság már régen a nép kötelességévé tette, a népet olvasni tanította és szigorúan megkövetelte, hogy minden felnőtt olvasni tudjon. Ezt évenként tartatni szokott «egyházvizsgálatai» alkalmával ellenőrizte. A tulajdonképeni népiskolák, épen úgy mint nálunk, a 60-as években keletkeztek. De épen azért, mert akkor már a legjobb európai minták után szervezhették, a lehető legtökéletesebben rendezhették be azokat. Az ő modern «Pestalozzijuk» *Uno Cygnaeus*, a legkitünőbb pedagog, beutazta egész Európát és mindenütt tanulmányozván az iskolákat, kiválasztotta a legjobbat. Nagyjában a legjobb, a

* Ezen iskolákat a «Nemz. Nőnevelés»-ben Vikár Béla ismertette. *Szerk.*

schweiczi iskolákat kell magunk elé képzelnünk, ha a finnek népiskoláira gondolunk. Pénzben sem volt hiány. A finnek nem gazdagok ugyan, de iparkodásuk gyümölcseit 90 év óta úgyszólván teljesen kulturalis dolgokra, a nemzeti haladás elősegítésére fordithatták. Hadseregre alig költöttek valamit. Érdekes felemlíteni, hogy e két és fél millió főből álló nemzet 58 millió finnmárkányi (frank) költségvetéséből alig 13%, körülbelől nyolcz millió márkát fordított hadseregére. De Finnországban nem is az állam, *a nép* maga tartja fenn a népiskolákat; ott pedig, a hol a község szegény, egy e czélra alakult egyesület társadalmi úton gondoskodik a megfelelő iskoláról. Iskolakényszer nincs ugyan, de minden községnek van legalább egy iskolája. S nemcsak az iskola szebb és tágasabb, a tanítók fizetése is jobb, mint a legtöbb európai kulturállamban. S ez iskolákban a nőknek részben mint tanítónőknek, részben mint igazgatónőknek igen jelentékeny helyük van. Négy tanító és négy tanítónőképzőintézetük gondoskodik a tanítók kellő képzéséről. (Nálunk pl. 21 állami képzőintézet közül csak öt női van.)

Igen érdekes intézményei a népnevelésnek Finnországban az ugynevezett *paraszt-egyetemek*. Ezen paraszt-egyetemek eszméje Finnországba Dániából származott át, hol azok Grundtnak, egy hires dán költőnek és történetirónak kezdeményezésére 54 év óta virágzanak és sokat tettek arra nézve, hogy Dánia Európa kultur népei között az első helyek egyikét foglalhassa el. Finnországban 1890 óta állanak fenn ez intézetek, (eddig mintegy 25 keletkezett pusztán társadalmi uton, melyekben 18 évesnél idősebb paraszt nők és férfiak olyan előadásokat hallgatnak, melyek czélja a haza és emberszeretet felébresztése. Nagy súlyt fektetnek ez intézetekben, melyek internatusokkal vannak összekötve, a személyes érintkezésre. A hallgatók épen ezért együtt étkeznek tanitóikkal, kik különben az előadásokon kívül is sokat foglalkoznak velük. Anyanyelv, hazai történet és földrajz és természettudományok teszik a hat hóra szabott tanfolyamok tárgyait, s ezeken kívül az irást, könyvvezetést, számolást, kézimunkát és rajzot szorgalmasan gyakorolják. A városokban ezeken kívül hetenként 2—3 estén át tudományt népszerüsitő előadásokat tartanak, a mely a mi «szabad liczeumunkra»

emlékeztető intézmény s a mely előadásokat a felnőttek igen nagy száma hallgatja; Helsingforsban pl. rendesen 1000 hallgatója van a tudomány különböző ágaiból tartott ezen előadásoknak. A városokban természetesen ezeken kívül külön iskolák vannak az iparosok és iparmunkások számára, nem számítva a rendszeresen szervezett közös fiú és leány ismétlő iskolákat, hol az elemi iskolát végzett leányok a többi között főzni is tanulnak. Népkönyvtárak és olvasószobák mindenütt vannak, még pedig a gyermekek számára is s a ki ezek közül olvasni akar, egyszerüen bemegy az olvasószobába és kér mesés vagy képeskönyvet, melyet használat után visszaad s így korán rászokik az olvasásra s arra, hogy a könyvet megbecsülje.

Egy sereg emberbaráti egyesület van Finnországban a nép műveltségének fokozására és erkölcseinek javítására.

Ezek között fel kell említenem a nagyon elterjedt *mértékletességi egyesületeket;* s az *ifjúsági egyesületeket,* melyek czélja az ifjúságot nemesebb élvezetekre és időtöltésre rászoktatni; a *munkás* és *szakegyesületek* természetesen szintén első sorban az önképzés czéljainak szolgálnak.

Legjellemzőbb azonban a finnek kulturalis viszonyaira az a szabad és tisztelt állás, melyet a finn nő a társadalomban elfoglal. Közös iskolákban nevelkedvén a férfiakkal, a velök való érintkezésben baráti, bajtársi egyszerű, szives modort tanúsít anélkül, hogy nőiességéből, női méltóságából valamit veszítene. A legtöbb iparágat egészen önállóan űzi, van közöttük órás, gépész, szedő, bankhivatalnok, raktárfelügyelő. A legtöbb pénztárt nők kezelik; ott vannak a táviró- és postahivatalokban és pedig igen jelentékeny állásokban.

A leányiskolákat teljesen ő vezeti, sőt a fiúiskolákban is nyer alkalmazást. Működik, mint orvos a kórházakban, mint építész épít iskolát, templomot, a szegényügyet intéző hivatalos intézményeknek tagja és akadály nélkül érvényesítheti szavazatát a községi választásoknál. Mindezen jogokért úgyszólván küzdenie sem kellett. Az ország csekély népessége mellett (négyszögkilométerenként hat lakós) a kulturális munkából a finn asszonynak

ép úgy ki kell vennie a részét, mint a férfinak. És mert derekasan meg is állja helyét, a férfi nem versenytársának, hanem munkatársának tekinti és maga van rajta, hogy egyenlő jogokban részesítse. A politikai választási jog elnyerése is csak idő kérdése; az erre vonatkozó törvényjavaslatot a teremtés urai önként nyujtották be az országgyülésnek.

De nem is maradnak el az asszonyok tudás és szellemi munka tekintetében sem. A leányok nagy része ép úgy elvégzi a középiskolát mint a fiú; az egyetemet mintegy 300 nő látogatja s az irodalomban is számottevő tevékenységet fejtenek ki. Legielentékenyebb irónőjük *Canth Minna* asszony, ki regényei és drámái (s főként ez utóbbiak) által igen nagy befolyást gyakorolt nemére és nemzetére. A nők érdekét két nőegylet (a finn nőegylet és a női érdekszövetség) és két folyóirat is szolgálja; ezek közül egyik finn s a másik svéd nyelvű. E folyóiratokat természetesen nők szerkesztik és nők adják ki; de sok nő foglalkozik a napi sajtónál mint rendes munkatárs.

Ez a vázlatos ismertetés is elég arra, hogy tisztelettel és rokonszenvvel tekintsünk a finn míveltségi viszonyokra. Ehhez a rokonszenvhez okvetlenül a részvét érzelmének kell csatlakoznia, ha elgondoljuk, hogy ezt a régi, nemes, előrehaladott kulturát ujabban komoly veszély fenyegeti az oroszok részéről. Kilenczven év óta nyugodtan és boldogan éltek a finnek külön alkotmányuk védelme mellett az oroszok fönhatósága alatt. Sajátságos, hogy míg legharcziasabb és legzsarnokabb természetű czárok megesküdtek a finn alkotmányra és tiszteletben tartották azt, a békeszerető és szabadelvű II. Miklós megsemmisitéssel fenyegeti. Csak rendezni akarja a finnországi viszonyokat, csak összhangzásba akarja hozni a finn alaptörvényeket az oroszszal. De eme jó szándék a többek között elsősorban a hadsereg szervezésére vezet s azt eredményezi, hogy a finn költségvetést egyszerre 10.000,000 márkával kell emelni az orosz hadsereg javára, vagyis a 13% hadi költséget több mint 30%-ra kell emelni, a mi azt jelenti, hogy ennyivel kevesebb jut kulturalis czélokra.

De ez még semmi. Nagyobb veszedelem rejlik abban, hogy az

ujonczok létszámát meg kell négyszerezni, a rendes szolgálati időt három évről öt évre akarják felemelni s a tartalékosok szolgálati idejét nyolczról 12 évre s ezentúl a finn fiuk nem a finn kaszárnyákban fogják magukat a fegyverben gyakorolni, hanem beosztatnak az orosz hadseregbe, a hol még a bot, kancsuka járja. Gondolhatjuk, milyen rémület vett erőt a népen, mikor e törvényjavaslatok szerkesztéséről hallottak. A terhes katonai szolgálattól megrettenve tömeges kivándorlás vette kezdetét s hetenként 300—400 ember száll hajóra, hogy Amerikában keressen magának új hazát. Sok ház áll már is beszegezett ajtókkal, ablakokkal üresen!

Legjobban szivükre vették azonban az alkotmányválságot az asszonyok. Gyermekeikre, fiaikra néztek és keserves könyeket hullattak, jövő sorsukat elképzelve. Segítségükre siettek férjeiknek, biztatva, bátorítva, hogy minden törvényes eszközt használjanak fel az alkotmány megőrzésére. A legelső, a legfontosabb lépésnek látszott, ha az egész finn nép, mint egy ember a hatalmas czár elé veti magát és kér, könyörög, jogaira, a czár esküjére hivatkozva esd meghallgattatást. Ép oly érdekes, mint megindító módon jött e czélból létre az a kérvény, melyet alig egy hét alatt több mint egy fél millió finn írt alá, tehát több mint a felnőtt népességnek fele.

A kérvény szerkesztésének és az aláírások gyüjtésének teljesen titokban kellett történnie, nehogy a helsingforsi orosz katonai kormányzó, az ő Básta Györgyük, ezt megsejtse. A sajtót tehát nem használhatták, s annál is inkább nem, mert a sajtó épen a kérdéses katonai kormányzó felügyelete alatt áll, ki természetesen a legszigorúbb czenzurát gyakorolja s máris a legjelentékenyebb finn lapok beszüntetését rendelte el. De a kérvény mégis elkészült s az aláírásokat mégis összegyüjtötték és pedig épen a finn asszonyok segítségével. Azon finn asszonyok segítségével, kik gyászt viselnek új év óta a finn alkotmányért s nemes és el nem tiltható tüntetésből virággal halmozzák el az ország jóltevőjének II. Sándor czárnak Helsingforsban felállított szobrát. Ezer és ezer asszony éjjel-nappal írt és másolt Helsingforsban körleveleket és magyarázatokat s aztán százanként jártak a

városokban az aláírások összegyüjtése czéljából. A távolfekvő falvakba hóczipővel utazó napszámosok hordták szét az íveket és semmi bért sem akartak elfogadni fáradságukért. A lelkesültség nem ismert határt s természetesen megható epizodokban sem volt hiány, de a legmeghatóbb az asszonyok fáradhatatlan munkássága, melyet a beérkezett ivek és aláírások rendezése és számlálása körül kifejtettek. A sok kötet aláírást tartalmazó kérvényt 500 tagból álló küldöttség vitte Szt.-Pétervárra. A czár elé természetesen nem jutottak, de egy lélekemelő szép ténynyel gazdagították nemzetük történetét.

Azt hiszem nekünk, kiknek az önkényuralom áldásaiban szintén volt részünk, könnyü megérteni e lángoló hazaszeretettel biró nép mai kétségbeesett hangulatát. Nem is szándékom ezt festeni. De mint érdekeset kiemelem, hogy magas kulturájoknak megfelelőleg mint játszák ki a czenzurát, a *telefon* segítségével. A mit kinyomatni nem lehet, azt a telefon szállítja az ország legtávolabbi vidékeire s a mit a telefonra nem bizhatnak, azt lemásolva irásban, levélben továbbítják s itt megint sokat köszönhetnek a lelkes munkában soha ki nem fáradó asszonyaik kezének. A sajtóban természetesen mint nálunk ama szomorú időkben az allegoria leple alatt közlik a politikai hireket.

De ime a kulturától hova nem jutottam! Nem csoda! Hisz, hogy egy nép kulturája mily mértékben függ politikai viszonyaitól, arra minket a mi 300 esztendős küzdelmünk és szenvedésünk eléggé megtanított. Nem is fejezhetem be rövidre fogott ismertetésemet mással, mint azzal kivánsággal, vajha a beállott politikai zivatarok ne okoznának nagyobb rázkódtatást északi testvéreink kulturájának szép épitményében s váltaná fel a jelenlegi aggodalmat szíveikben a nemzeti fejlődésnek és haladásnak tudatából fakadó hazafias gyönyörüség! De valamit szeretnék még hozzá tenni: elismerésemet óhajtom kifejezni a finn asszonyok iránt, kik hazájuk kulturájának kifejlesztéséhez olyan nagy mértékben hozzájárultak!

Budapest.

Sebestyénné Stetina Ilona.

«TÉLI VIRÁGOK.»*

Legouvé Ernőtől.

Bocsássák meg mélyen tisztelt hallgatóim, hogy téli virággal merek előállni most, midőn úgyszólván minden utczasarkon, kertben, mezőn gyönyörködhetünk «a tavasz gyermekeinek» gazdag színpompájában! Szerénytelenséggel vádolnám magamat ezért, ha kis csokrom téli virágai nem fakadtak volna olyan üde, mondhatnám örökzöld kertben, a milyen a mindnyájunktól többékevésbbé ismert, általánosan kedvelt, ma-holnap száz éves Legouvé Ernő derült, gyöngéd lelke. Olyan üdék s kedvesek e téli virágok, hogy talán még a magamfajta avatatlan kertésztől átültetve sem veszítik el egészen azt az erősítő, ifjító illatot, melyre nekünk, tanítással, neveléssel foglalkozóknak, mindig szükségünk van.

De nehogy a virágárusnők reklámkiáltásába essem, lemondok Legouvé «Fleurs d'hiver, fruits d'hiver», című 1896-ban Párisban, Ollendorf kiadásában megjelent művecskéje méltatásáról s áttérek a mű néhány aphorismájának felolvasására, előre bocsátván a szerző bevezetését.

*

E bevezetést Legouvé kortársaihoz intézi:

«Észrevettétek-e, úgymond, ti ismert és ismeretlen barátaim, kik fiatalok valátok, mikor magam is ifju voltam, hogy

* A Mária Dorothea-egyesület budapesti tanítónői szakosztályában május 13-án tartott előadás.

korunkban már nem igen lepnek meg ajándékkal? Magunk csak úgy osztogatjuk a karácsonyi meg újévi ajándékot, de számunkra már alig hoz valamit a Jézuska. Sőt megjön az az idő is, mikor még születésnapunkról sem emlékezik meg senki, csakhogy eszünkbe ne juttassa keresztlevelünket. Minden figyelem, gyöngédség a gyermek, az ifjuság felé fordul, a mi különben helyes is. De én mégis ünnepelni szeretnék veletek ujév napján s ezért küldöm nektek téli virágaimat. Reggeli sétáimon szedtem e szálakat kertemben vagy réten, mezőn. Miféle téli virágok ezek? kérditek valószínűleg. Telem virágai, talán a ti teletekéi. Néhány eszme, néhány gondolat ez, vagy nem bánom néhány erkölcsi mondás, mely magányos bolyongásaim közben egy-egy növény láttára, hol egy-egy paraszttal vagy valamely jó barátommal folytatott társalgással kapcsolatban, egy-egy hozzám intézett levél vételekor s arra adott válaszom alkalmával fakadt. Úgy küldöm szét, a hogy learattam, megválogatlanul rendezetlenül, összekötő fonal nélkül. Némelyike vidám, derült, némelyike bánatos; de valamennyiük nem egyszer erőt adott, vigasztalt. Osztozzunk rajtuk!

A «Téli virágok» első szála abból a végtelen szeretetből fakadt, melylyel az agg író az ifjuság iránt viseltetik. Igy szólal meg:

Ma reggel egy öreg barátommal tett sétáról hazajövet igy szóltam hozzá: Hallgass ide pajtás s kövesd tanácsomat! Soha se bérelj más lakást, mint olyant, melynek ablakai délre nyilnak s vedd magadat körül, a mennyire csak teheted, ifjusággal. Kétszeresen gyüjtesz ily módon napsugárt! Nekünk öregeknek nincs nagyobb ellenségünk a hidegnél. Napfény hevítse tehát testedet, szivedet pedig melengesd az ifjuságon!

Tudod-e, miért hat ránk olyan üdvösen a fiatal környezet? Azért, mert a fiatalokkal való érintkezés sok bajjal, törődéssel jár. Hja, mert mihelyt úgy 18, 20, 25 évesek közé kerülsz meg kell feledkezned 60 évedről. Első sorban s mindenekelőtt soha se keseregj az egészséged fölött. Arra a banális s minduntalan megujuló kérdésre: «Hogy van?» csak ezt feleld egyre: «Köszönöm, nagyon jól. Kitünően!» Ez kész nyereség. A sok szóbeszéd csak éleszti bajunkat; ha ellhallgatjuk, akkor szépen meg is feledke-

zünk róla s hallgatásunk azért távolról sem csalja meg azokat, a kik igazán szeretnek. Eltalálják azok azt, a mit rejtegetünk — s ez csak fokozza részvétüket. Ha azt akarod, hogy embertársaid sajnáljanak, ne panaszkodjál! De ezzel még nem tettél meg mindent! Ki kell magadat csinosítanod, mondjuk «kicsipned», hogy visszatetszést ne kelts, szellemeskedned kell, hogy ne untass, kedveskedned, hogy megszeressenek. Hatvan éven túl a hiúság bizony a legszentebb kötelességek egyike; s a legkülönösebb a dologban az, hogy ha egyszer megszoktuk, mindez úgyszólván magától jön, közvetlenül, természetesen. Hiszen maga e fiatal arczok látása örömre, vidámságra kelt. Veszítünk korunkból, lopunk, hogy úgy mondjam, az övékből. Megifjulunk! —

*

Egy másik téli virág ezt beszéli:

«Egy sajátságos kúszórózsa fut föl az erkélyem oszlopán. Fehérebb a legtisztább hónál; szirmai finom tojásdad alakban végződnek. Legjellemzőbb sajátsága azonban az, hogy illatozni csak akkor kezd, mikor már hervadásnak indul.

Ismertem nőket, a kik hasonlítottak eme kúszórózsához. Szellemességük csak akkor kezdett érvényre jutni, mikor szépségük már hanyatlófélben volt.

Igy kellene öregednünk: a fényt, a színt illattal pótolnunk.»

*

Ott egy komorszínű virág int felénk, hallgassuk meg, mit mond:

«Az én koromban az ember úgy érzi magát itt e földön, mint valaki, a ki egyre vendéget vár és minden csengettyüszóra azt mondogatja: «Megjött!» Minden komolyabb rosszullétnél ezt kérdezi: «Hátha Ő az?» . . . Mondanom sem kell kiről van szó! De azért ez a gondolat nem is olyan kellemetlen, a milyennek első perczben látszik! Sőt nagyon megnyugtató néha. Az élet minden kicsinyessége, nyomorusága elenyészik ezen komor kilátással szemben. Csak a nagy, a végtelen, a maradandó, az örökkévaló lebeg lelkünk előtt!»

*

Nézzünk derültebb színű virágot.

«Szirmokban, színekben dúsan pompás teljes rózsa a «la Reine» fajtából való, virít kertemben egyszerű kis vadrózsa szomszédságában. A kis vadrózsa szerényen tárja fel halvány szirmait, a melyeknek illata alig érezhető.

Ime a nevelés és a természet képe! A természet az egyszerű virágot nyujtja nekünk; a teljes virág a mi művünk, a nevelés műve. Az erőt, a tehetséget készen kapjuk; rajtunk áll, hogy azt kifejleszszük. Igy egészíti ki az ember műve Istenét. Ámde valljuk be: a természet adományai olyan bájosak, hogy az elsőbbséget igen szivesen a vadrózsának itélnők oda. De nem, nem! Ne legyünk igazságtalanok. Becsüljük, szeressük mind a két rózsát egyenlően!»

*

Szépet regél a következő téli virág is:

«Augusztus vége felé egy muzsikus barátom látogatott meg. Egy szép reggelen igy szóltam hozzá: «Gyere pajtás! hallgasd meg iriszeim énekét!» — Mit? a te iriszeid énekelnek? kérdé barátom kaczagva. Miféle dolog ez? — «No, kövess csak.» S ezzel egy pompásan virító virágágy elé vezetem. «Nos, mondám, vajjon mindez nem énekel-e? Nem árad-e a szinek emez összhangjából, a formák eme változatosságából, finom összeolvadásából oly harmonia, a mely Mozart vagy Weber dallamait juttatja eszünkbe?»

— Hogyan? te mindezt hallod iriszeid láttára?

— Mindezt s még sok egyebet, Tudod-e, mi reggelenként első dolgom? Alig hogy fölkeltem, máris a kertben termek s elindulok mindama virágok keresésére, melyek az éjjel folyamán kinyiltak. Kerti ollóval, nagy kosárral fölszerelve felkutatok ilyenkor rétet, mezőt. Parasztszomszédaim jól ismernek már s nem egyszer meg is állítanak s belenéznek kosaramba, melylyel piaczra sietö gazdasszonynak is beválnék. Összeszedek mindent, a mi kezem ügyébe akad. Hazatérve virágaimat bokrétába kötöm, pohárba teszem, iróasztalomra állítom s míg dolgozom, szemem egyre a virágokon csüng. S a virág megtanít irni. Nevess csak! csufolj! Mégis igy van! Igen, stilusra tanít a virág. Nem mintha csokrom elrendezé-

sével tünnék ki. Oh nem, korántsem! Én a modern festőiskola híve vagyok, a különböző szinek egymásba folyását, a szinek összhangját keresem. Tanulmányozom árnyalataik játékát s azon vagyok, hogy irataimba átmenjen valami az ellentétek és hasonlatosságok létrehozta harmonikus változatosságból. S hozzá mily jól esik a virágillat, mely kellemesebb izgató szer a materialisták borzasztó pipája s dohányánál!

— Jaj, jaj! milyen lyrai ömlengések! vágott közbe barátom egyre nevetve, de ez már nem csak kedvtelés, ez valóságos szenvedély.

— Az! mondám. Csakhogy igen becses és javunkra váló szenvedély. Mit is ajánl az orvos mindig nekünk öregeknek? Mozgást. Nos! reggeli virághajszám közben két-három kilométert is bejárok a nélkül, hogy észrevenném. S tudnád csak, milyen megnyugtató, csillapító egy-egy szép növénynek a látása. Persze, te már megint nevetsz. A virágnak szeretete még más előnynyel is jár. Jóságra, testvériességre szoktatja az embert; közelebb hozza egymáshoz a társadalmi osztályokat. Ezt be is bizonyíthatom! Ama hosszú idő alatt, a mióta ebben a faluban lakom, alkalmam nyilt eme szép kedvtelés fejlődésének megfigyelésére. Nincs itt manapság olyan kunyhó, melynek ablakában tavaszszal ne pompáznék viola, szegfű, muskátli stb. A falubeliek egynéhánya valóságos műkedvelő számba mehet. Egy napszámos ablakában a minap olyan harangvirágot láttam, mely bátran állhatna Páris elsőrangu virágkereskedéseinek kirakatában. Szomszédom ablakában pedig olyan kaktusz díszlik, melyet irigyelni tudnék tőle. Valahányszor elhaladok küszöbénél, belépek. Beszélgetünk kertészkedésről, oltványokról. Csereberélünk. Én ültetvényeket ajánlok neki, ő meg maggal szolgál. Mindez a kölcsönös rokonszenv érzetét kelti föl bennünk; mint a hívek *szeretjük* egymást abban a mit szeretünk. Örök hálával adózom is ezért annak, a ki ezt a szenvedélyt szivembe oltotta.

— S ki az?

— Egy szegény falusi kertész. Kis viskója volt itt a faluban s kenyerét kerti napszámmal kereste. Meghallottam, hogy szőllőjé-

ben termett egyetlen hordócska borát is eladta s egy évi vízivásra szánta magát, csupán csak azért, hogy virágházra tehessen szert. Fölkerestem a derék embert s kertésznek fogadtam. Gyakran elnéztem őt munkaközben s beszélgettem vele, ha letette kapáját. Nem volt ez mai, divatos kertészféle! Nem vetette be a gyepet tarka-barka szabályos táblákkal, a hol egy szár sem magasabb a másiknál, a hol minden merev, sablonserű. Oh korántsem! Nem is állotta volna meg helyét a mai nyilvános kertekben, tereken. Nem válogatott ő a virágban. Minden nemét szerette s nem vetette meg még a rét apró virágát, az erdő gyomát sem. Sokkal tartozom e derék embernek! Szerettem én a virágot már azelőtt is, de ő tanított meg arra, hogy szeressem a szeretet egyetlen igaz módján, t. i. kiterjedve a részletekre, a műkedvelő szenvedélyes szeretetével.

*

A következő téli virág, melyet utolsónak szemeltem ki, azt árulja el nekünk, milyen benső kapocs fűzi Legouvét költő barátaihoz:

«Mennél előbbre haladok korban, annál inkább érzem, hogy van két hajlamom, a melyeket nagyon alkalmasnak tartok életem meghosszabbítására. Napról-napra jobban szeretem a falusi életet és a költészetet. E két kedvtelés úgyszólván egymásból fakad és kölcsönösen támogatja egymást. Mihelyt május hava visszahoz falucskámba, tanuló vagyok ujra! Naponként néhány verset tanulok meg könyv nélkül; megmaradnak még eszemben, fenhangon ismételgetem a verseket, valósággal sétatársaim ők nekem. Hál' Istennek, a hosszú prózai művek még nem ijesztnek el, szivesen olvasok; de számolnom kell már szememmel, illetve fejemmel, melyet a nagyon hosszura nyujtott olvasás fáraszt. A költészetnek az a csodás tulajdonsága van, hogy szűk térben sok anyagot tartalmaz; az emberi bölcseségnek, az emberi képzeletnek rövid összefoglalása: megkristályosodása minden idők, minden korok eszméinek és érzelmeinek. Jól mondja Lamartine:

«Sebes és törékeny mi emberből kiárad,
De érczszavú a vers, míg a próza agyag.»

A versnek még egy más előnye is van a próza fölött: magunkkal hordjuk, fejünkben, szívünkben él. S végül hadd említsem utolsó előjogát, rendkívül alkalmas a szavalásra, a hangos elmondásra. A rím, a rhytmus, a hanglejtés, az érzelmek ezer meg ezer féle árnyalata, gazdagsága a tanulmányozásnak, mindmegannyi gyönyörüséges tárgyai a magamfajta szenvedélyes szavalónak. Órákat s órákat töltök el néha egy-egy részlet kellő alaphangjának keresésével s el-elmulatok a vers beszélő zenéjével. Próbálnók csak e mesterséget Párisban! Hiába keresnők az alaphangot az utczán, a járókelők tömegében, zsibongásában. Tudja a jó ég, minek tartanák. Míg itt, a nyilt, tág mezőn, a jó Isten szabad ege alatt, egyedül a magány ölén! Mihelyt elütötte a kettőt, hármat, útnak indulok botomra támaszkodva. A zsebem üres, de fejem tele van összes kedves költőimmel. Mondom *összes* költőimmel, mert nekem nincsenek úgynevezett kedves, választott költőim. Valamennyit szeretem s fölidézem a szerint, a milyen a táj, az évszak, az időjárás, az időszak.

Van olyan, kinek versei maguktól szállnak ajkamra egy szép tavaszi reggelen. Másokéi rigómódra szivesebben énekelnek az őszi köd borongásai közben. Vannak olyan verseim is, melyek a távolban kéklő láthatárral szemben szólalnak meg és olyanok, melyek a tölgyes sürűjében rejtőző sötét búvókban hangzanak föl. Ki hinné, hogy még altató versek fölött is rendelkezem. Az álmatlanság az öregség szomorú társa. Reám nézve fölébredni és elaludni cselekvő igék. Mert bizony magam ébresztem fel magamat s tartom magamat ébren átkozott képzeletemmel s magam kell magamat elaltatnom, mint a bölcsőben ringó gyermeket. Nos hát! elringatom magamat versekkel. La Fontaine «a pacsirta és fiókái» czimű meséjének két sora számtalanszor a klórcsepp hatását gyakorolta reám. Igy szól:

«Vidáman, vidáman, van eledel bőven.
S mire ez elfogyott, elalszanak szépen.»

Mire idejutok, fekhelyem fészeknek tünik föl előttem s csöndesen elalszom a kis madártársasággal.

Bezzeg nem használnám föl e czélra a ragyogó Hugó Viktort,

az izgató Musset Alfrédet,. sőt még Bérangert sem, mert annak verseit is gyakorolgatom. S még sok másét! Corneille, Racine, Réguier, Chénier, Lamartine, Boileau mind békésen férnek meg egymás mellett emlékezetemben. Hugó Viktor elrémült volna, ha elárultam volna neki, hogy egy órával a «Századok legendája» egy-egy részletének lelkes elszavalása után gyönyörrel szavaltam el a nyugodt Ducis valamely kedves, igénytelen versecskéjét.

Ilyen váltakozó ízlés persze csak annak illik, a ki 1807-ben született! . . . A mai ifjuságnál hiába keresnénk ilyen polytheismust. Megszentségtelenítésnek bélyegeznék azt a mi ifjaink. A mai kor jóval kizárólagosabb csodálatában, hevesebb ellenszenveiben. Csak végleteket ismer: imád vagy utál! Uj szobrot csak a régi, ledöntött romjaiból emel! Vétkezni vélne Shakespearrel szemben, ha Othellója mellett elismerné Racine Andromaqueját. De a ki oly régen van a világon mint én, a ki annyi halhatatlannak tartott hírnevet látott elenyészni, annyi álló csillagnak gondolt futó csillagot látott kialudni, az előtt elmosódnak a költői fajok, korok, divatok eltérései a maguk röpke voltával, az ilyen ember csak azért lelkesedik, csak azt szereti, a mi túléli a mulandóságot, a mi örökbecsű, örök életű.

Kutatom a mult hamvait s keresve keresek közte egy-egy még fölcsillanó fénysugarat. Legtöbbször csak gyönge, pislogó szikrára akadok. Kegyelettel őrzöm ezt a parányi szikrát a sugárzó tűzhely, a ragyogó csillag mellett. Mint az ókor embere, házam négy fala között szítom a szent tüzet.

*

Időm nem engedi, hogy csokromba még több virágszálat kössek. A bokréta kiegészítése s ismertetésem befejezéseül még csak a szerző zárószavát illesztem ide.

«Végig futván e lapokat, — mondja Legouvé — az az aggodalom száll meg, hogy olvasóim azok alapján sokkal jobb véleménynyel lesznek felőlem, mint a milyent megérdemlek. Tanácsaim, úgy hiszem, kitünőek; de vajjon követtem s követem-e azokat mindenkor? Nem bizony! . . . E lapok csak annak a képmását

nyujtják, a mivé lenni iparkodom s nem azét, a ki tényleg vagyok. De végre, ha ti, a kik olvastok, magam módjára legalább negyedrészét teszitek meg annak, a mit mondok, akkor nem hiába küld tem szét «Téli virágaimat.»

S akkor nem végzett egészen hiába való munkát a «Téli virágok» átültetője sem, a ki csak arra kéri mélyen tisztelt hallgatóit, illetve olvasóit, nyujtsák ki kezüket a teljes téli virágcsokor után. Mert e téli virágok a téli napsugárhoz hasonlóan, fokozottab mértékben vidítanak föl a meleg tavaszi fény fakasztotta virágnál.

Jótevő bizonyítékai mintegy zálogai annak, hogy azt, a ki belső világa oltárán a lelkesedés szent tüzét éber őrként éleszti, nem ijeszti a lelki télnek, a kedély fagyának rémes képe, mert annak a csodás szimfóniának, melybe a széppel, a nagygyal, a költők nagy lelkével való szeretetteljes érintkezés révén elmerült egy-egy igézően végigrezgő akkordja örök tavaszt derít lelkére!

Budapest.

Tocsek Helén.

TORKOS LÁSZLÓ.*

A hála, tisztelet és szeretet szép ünnepet tartott nem régen Torkos László tiszteletére s ha erről az ünnepélyről szólva, meg akarunk emlékezni annak működéséről és érdemeiről, kinek tiszteletére az ünnepet tartották, egyszerre úgy tetszik előttünk, mintha az ily módon való említés csak oly viszonyban állana részint Torkos László érdemeihez, részint az ünnepélyhez, aminő viszonyban a szó áll a tetthez; a szavak a tett mellett részint keveset érőnek, részint feleslegesnek látszanak. Vagy nem az érdemnek tisztán látható jelensége-e Torkos László egész pályája s viszont nem a sikernek, eredménynek s az érdem folytán termett hálának impozáns megnyilatkozása volt-e az ünnepély, melyet az immár 37 éve tanárkodó Torkos Lászlónak igazgatói czimmel történt legfelsőbb kitüntetése alkalmából volt és jelenlegi növendékei, illetőleg azon intézetek rendeztek, melyeknek körében Torkos László annyi éven át működött.

Ismételjük, nem lehet czélunk, hosszasabban méltatni azt a pályát, melynek sikeres, áldásos voltát ez az ünnepély is bizonyította, mert hiszen bevégzett tényekkel állunk szemben s ott ahol a királyi elismerés, a kitűntető czím s az ünnepély egész közönségének magatartása megannyi felelet azon kérdésre, milyen volt Torkos László egész működése, ott a mi szavainknak már csak kevés elmondani valójuk akad.

Vagy nem a tanárnak odaadó buzgalma, fáradhatatlansága, széleskörű tudása, nem a költőnek mély kedélye, magas gondolkozása, nem az embernek ragaszkodást, nagyrabecsülést ébresztő

* 37 évi tanárkodása örömünnepén.

jelleme volt-e az, melynek hódolatára annyi melegséggel sietett ez az ünneplő sereg?

Úgy tetszik, mintha egy megkapó, nagyméretű képnek egyes apró részecskéit kezdenénk szinte fölösleges munkával kidomborítani, ha egy három évtizedre terjedő tanári pályaműködés jelenségei közül itt egyenként kisérlenénk meg fölemlíteni egyrészt a magyar nyelv és költészet iránt érzett mély és lelkes szeretetet, mely Torkos László lelkéből kisugározva növendékei lelkét is fölgyújtotta; másrészt azt a képességet, hogy mindazzal, a mit növendékei tőle tanultak, elméjüket, kedélyüket, jellemüket egyaránt képezte, gazdagította. Ezeknek bizonyságát mind, mind föltalálni véltük az ünnep lefolyásában, a szavakban, melyek ott fölhangzottak, a hangulatban, mely az ünnep egész lefolyását jellemezte.

S a legnagyobb tanulság, a melyet a szemlélő ez ünnepélyből levonhatott, ez lehet csupán itt, e lapokon megemlítve; ezen lapokon, melyeken a nevelésügy jelenségei megvitatásának van helye.

Tanulságnak, becses tanulságnak vehetjük ugyanis azt a jelenséget, hogy ha itt, ez alkalommal a legkisebb és legnagyobb növendékek, mint most fejlődő gyermeklelkek s viszont az életet ismerő, immár megállapodott jellemű nők jöttek el a volt növendékek személyében, úgy ez nem lehet kisebb ténynek erős bizonysága mint annak, hogy Torkos László pedagógiai működése közvetlen hatásában ép oly megkapó, mint a milyen maradandó becsünek idők folytán mutatkozik, mert hiszen a mostaniakat a ragaszkodás, a régieket a hála vezette oda.

Kiegészítette végre a képet a mostani és egykori kartársaknak s az irodalmi világ képviselőinek üdvözlete, mely szintén épúgy föltárta előttünk az emberi és irói sajátságok elismerésre érdemesnek talált voltát, mint a növendékek megjelenése a tanáréit.

A volt növendékek hálás megemlékezései közül ide igtatjuk Győri Ilona ünnepi beszédét, mely igazán és híven jellemzi Torkos László tanári munkásságának hatását. Eme formailag is kiváló s szép előadásával szívig ható beszéd a következő:

«Mélyen tisztelt Igazgató ur, Szeretett tanárunk!

Annyi más között egykor egy regét tanultunk öntől, telve

mély értelemmel és magas szárnyalással. Öntől tunultuk, lehetett volna-e elfelednünk? — Öntől tanultuk, lehetne-e más, mint igaz?

A hajdankorban, így szólt a rege, ha azok, kik egy körbe tartoztak előbb, válni kényszerültek, hogy szétszóródjanak a világ minden tája felé, abból a tűzből, mely a közös tűzhelyen lobogott, magukkal vittek valamit, lett légyen az csak egy gyönge szikra, hamvatag zsarátnok. — Bárhova vetette a sors, ezt a szikrát gonddal szították egyre. S idő múltán, ha visszatértek ismét, a híven megőrzött szikrák egyesüléséből örömtűz támadott.

Évek teltek el azóta, hogy szétszóródott a világba az a sereg, mely most itt egyesült ismét, de hogy a szeretetnek egy-egy szikráját mind elvitték magukkal a régi tanítványok akkor, mikor a szeretett tanártól s egymástól elváltak, annak elegendő bizonysága az az egy, hogy ma ime visszajöttünk mind, mint hogyha a magunkkal vitt szikra vetette volna utunkra vezető világát.

Visszajöttünk. Vissza kellett jönnünk. Úgy éreztük, mintha távol maradásunk egyenes megtagadása lett volna mindannak, mit saját lelkünk tartalmának java gyanánt ismerünk föl; megtagadása a tiszta, valódi érdem iránt érzett tiszteletnek, a jóság keltette ragaszkodásnak, a tudomány láttán ébredt hódolatnak s megtagadása végül annak a hálának, melyet mindannyian érzünk az iránt, ki lényének e kincseit áldássá változtatta a mi javunkra.

Hogy mit tanultunk öntől? Azt, amit csak attól tanulhatni, kinél az ész és a jellem, a hirdetett tanok és a cselekvés teljes összhangban állnak.

Nemzetünk legnagyobb kincsét, nyelvünket, öntől tanultuk igazán szeretni. Az ön ujjmutatása nyomán láttuk meg, milyen erő és biztositék rejlik ennek ápolásában s milyen szégyen és veszély abban, ha a nemzet bármely rétege is elhanyagolja a nyelvet.

Azt a nyelvet, melynek évszázados sorsát egy mindig tiszta zendülésű, mindig igaz hangu lant mondta el, az ön lantja, e szókban:

A nemzet édes, drága nyelve
Keblünknek féltett kincse volt,

Buzgó imádság ihletése,
Mit bölcs beszélt, költő dalolt.
Ha egy-egy csillag fénye rezgett
Le ránk a gyászos ég alatt;
Reméltünk, sirtunk, lelkesedtünk,
Szivünk belé majd megszakadt.

S ha megtanultuk, hogy régen ilyen volt a magyar nyelv sorsa, megtanultuk öntől utóbb azt is, hogy ez az üldözött, letiprott magyar nyelv micsoda erővel tudott megzendülni a lant húrjain. Ön tanított bámúlni a magyar költészetet, melynek hatalma mellett semmi sem bizonyít tisztábban, mint hogy húrzendűlése, mely évszázadokon át csak kardcsattogás és bilincscsörgés közt hangozhatott föl, mégis elhatott az égig. Megtanultuk átérteni azt, hogy ha a magyar nemzet sokáig nem fonhatott is koszorút dalnokainak, nem azért volt, mintha nem lett volna homlok reá méltó, hanem azért mert a nemzetnek minden borostyánt hősök sírjára kellett letarolnia.

Megismerve ezt a nyelvet, ezt a költészetet, tisztán állott előttünk az, hogy a mit a nemzeti érzésért tehetünk, abból a legtöbb sem elég sok arra, hogy meg ne kelljen tennünk s a legkevesebb sem elég csekély arra, hogy könnyedén elmulaszthassuk.

A nemzeti érzéshez, a haza földjéhez való ragaszkodást megismerve, szinte a mi lelkünkben is megcsendült az a kérdés, melyet a mi nagy gondolkozónk vet föl, Madách, kinek mélységébe leszállni, magasságába fölemelkedni is ön segített. Az ő szavát éreztük:

Több volna hát mesénél Anteus,
Ki addig élt csak, míg a föld porával
Érintkezék?

S lelkünk válaszul az ő szavát visszhangozta: Több az mesénél! — Mert éreztük, hogy csak az az érzés, csak az a műveltség válhatik életerős fává s csak akkor emelheti magasra koronás sudarát, ha gyökereit mélyen bocsátja a honi földbe! — —

S ha az ön *szavai* a kötelességtudásnak, hűségnek, buzgalomnak megismerésére vezettek, *tettei*, egyénisége pedig, — mely a hirdetett tanok tiszta megvalósítása volt — *megszerettetni* is tudta ezeket.

A ragaszkodás, tisztelet elég erő volt arra, hogy utánozni igyekezzünk önt, ha még oly halvány másolatban is; mert hiszen fölemelkedni nem tudhattunk önhöz, de ön úgy tett velünk, mint Magyarország szívében, az alföldön az ég tesz a sík tájjal; mivel ez fölemelkedni nem tud közelébe; ez hajol le hozzá hálára buzdító szeretettel.

S e hála csak érzés maradhat méltó jel híjján. Nem önnek, csak magunknak szerezhet örömöt az, hogy eljöttünk átnyújtani önnek e szerény emlékeket, köztük a toll munkásainak ez igénytelen eszközét, mely becset csak azáltal nyer, hogy az öné lesz, ki eddig is, ezelőtt is csak aranyat merített belőle; — továbbá az ön saját képmását, egyik tanítványának, Braunecker Stina bárónőnek munkáját, kinek keze vászonra tudta vetni azt a képet, mely szíve mélyén mindnyájunknak be van vésve.

Hogy ez a kép évek során át nem homályosult el, arra az okot az élet adta meg. Akkor, közvetlenül, mikor az ön tanításait nyertük, gyermekészszel nem is tudtuk még átérteni, mit nyertünk benne. Értékére az élet tanított meg.

Mióta ugyanis szétoszlottunk, utaink szétváltak; egyiknek útja virágos volt, a másiké rögös. Ha az egyik úton haladó el nem bizakodott, a másik el nem csüggedett, oh abban bizonyára része van az ön lényétől tanult szerénységnek s másrészt szilárdságnak is; — valamint hogy mindnyájunk életében becsessé vált a tudás is, melyről Aristoteles évezredekre szóló igazsággal mondja: «A tudomány ékesség a szerencsében, menedék a viszontagságok között.»

— — — És halad az idő tovább.

Azok nyomán, mit az életből eddig láttunk, tisztán áll előttünk, hogy idők folytán egyre becsesebbnek fogjuk fölismerni azt, mit az ön tudományától tanítás utján, jellemétől példaadás által nyertünk».

Ezekhez a szép szavakhoz nincs mit tennünk, de hallva azokat, buzgó óhajtás kel lelkünkben: Áldja meg az Isten Torkos Lászlót tartós munkaerővel és munkakedvvel, tegye példáját termékenynyé közöttünk és adjon sok hasonló lelkes, derék tanárt jövőben is nemzeti nőnevelésügyünk javára.

Budapest. *Anonyma.*

NŐK AZ IPARMŰVÉSZETBEN.

Az iparművészeti múzeumok létesítése óta az egész művelt nyugaton a régibb korszakok remekeinek és diszítő modorának utánzását tartották az építészet és a művészi ipar feladatának. Visszatérve a renaissance kor ízlésére, kronológiai sorrendben átmentek az azt követő divatokon is, a barokk, rokoko és empire korszakok ízlésén. Ezt a kört megfutva, az a kérdés merült fel, újra kezdjük-e ezt vagy más irányban haladjunk és milyen legyen ez az új irány? Míg egyesek — úgy a képző — mint az iparművészetben a renaissance előtti művészet naiv felfogását tartották utánzandónak (prerafaelisták), addig mások a japáni művészet csodás termékeiért lelkesedtek, belátva azonban, hogy ezek ízlését Európába egyszerűen áttenni nem lehet. Hírneves művészek léptek az iparművészet terére, ezt szorosabban fűzve a képzőművészethez, úgy hogy a kettő közötti éles határ csakhamar eltünt. Belátták, hogy a letűnt korszakok termékeinek utánzása nincs helyén és hogy viszonyainknak megfelelő diszítő stíl csak a természet formáinak tanulmányozása és az ipari termékek czéljához, a kivitel eljárásához és anyagához való alkalmazása útján jöhet létre.

Lehetőleg mellőzve az antik hagyományokat a tervező művészek környezetük növény- és állatvilágából merítik a diszítési motivumokat, a szerkezetben pedig a modern igényekhez és a feldolgozandó anyag sajátságaihoz alkalmazkodnak.

Míg így a modern irányt keresve, a festészet az antik hagyományoktól már régen függetlenítette magát, az építészet alig jutott néhány kisérleten túl. Az iparművészet sok túlzás után már elismerésre méltó eredményeket ért el, különösen a festészethez közelebb

álló síkdiszítés terén, a melyen az építészeti szerkezeti formákat teljesen mellőzni lehet s a melyen legfontosabb szerepe jut a növényi diszítésnek és a színnek. A tervezésben az eddigi kiválasztó, tetemes műtörténelmi tanulmányt igénylő eljárás után érvényre jut az egyéni feltaláló és képzelőtehetség; a letűnt korszakok és idegen népek iparművészeti termékeinek utánzását a honi növényzet és állatvilág köréből vett motivumok önálló feldolgozása váltja föl.

Talán ez a művésziesebb irány, a nehézkes tudományos apparátus fölösleges volta az oka annak, hogy újabb időben a nők is — kiknek a művészetek iránt nagy a hajlandóságuk és a kik előtt a művészeti képzés útjai már régebben megnyiltak — sűrűbben lépnek az iparművészet terére. Működésük nem marad csupán a női kézimunkák mezején, melynek régi időktől fogva leghivatottabb művelői, hanem kiterjed az iparművészet rokon ágaira is.

Átnézve a külföldi iparművészeti folyóiratokat, a nőknek számos sikerült munkájára akadunk, a melyek azt bizonyítják, hogy a síkdiszítés terén nemcsak sikeresen versenyeznek a férfiakkal, hanem azokat gyakran fölülmúlják. Tudva azt, mennyire el van terjedve a rajzoktatás Angolországban, ismerve az angol nők önállóságát, szinte természetesnek találjuk azt, hogy ők foglalkoznak legsűrűbben az iparművészetekkel; de gyakran találkozunk német, svéd, norvég és dán nők neveivel is. Működésük nemcsak tervezetek készítésére szorítkozik, hanem áldásos tevékenységet fejtenek ki abban is, hogy a háziipart technikai és művészi irányban tökéletesítve, a közizlés fejlesztéséhez s a nép jólétének emeléséhez hathatósan hozzájárulnak.

Az utóbbi tekintetben mi sem állunk a külföld mögött. Ismeretes, mennyit tett Gyarmathy Zsigáné a kalotaszegi himzések nemesítése és terjesztése körül. Ugyanezen a téren Kolozsváryné és Farkas Gizella is jeles sikerrel fáradoznak. A torontálmegyei szőnyegkészítést Kovalszky Sarolta és Istvánffy Istvánné karolták fel, kikhez újabban Dániel Ernőné báróné csatlakozott; a pozsonynyitramegyei tót himzések nemesítése körül hatalmas érdemei vannak a pozsonyi Izabella-egyesületnek.

Míg hölgyeink a népies nőipar fejlesztése körül úgy művészi, mint gazdasági és erkölcsi tekintetben derekasan közreműködnek, addig az önálló tervezetek készítésével foglalkozó nőink száma még fölötte csekély, úgy hogy alig említhetünk egy-két nevet.

Mirkovszkyné Greguss Gizella, kinek applikációban kivitt tervezetei az iparművészeti muzeum karácsonyi tárlatán voltak kiállítva, úgy ezekben, valamint a kereskedelmi miniszter által kiadott Mintalapokban* és a Magyar Iparművészet cz. folyóiratban közzétett rajzaiban önálló gondolkodásról, alapos művészi képzettségről és jó ízlésről tesznek tanuságot. Bulyovszky Margittól a nevezett folyóiratok hasonlóképpen már több kiváló tervezetet közöltek. A mint legújabban értesülünk, az iparművészeti muzeum idei karácsonyi kiállítására készülő úri lakásberendezés tervezésében Huszár Ilona bárónő is részt vesz, kit a hálószoba tervezésével biztak meg. Bizonyára többen is foglalkoznak tervezéssel, de ritkán lépnek a nyilvánosság elé.

Nőinknél munkakedvben nincs hiány. Sűrűn foglalkoznak nemcsak a tűmunkák egyes ágaival, hanem fa-, porczellán- és majolika-festéssel, fába-égetéssel, bőrmetszéssel és domborítással stb.; művészeti és ipari iskoláink már régen megnyíltak előttük. Az orsz. rajztanárképzőintézetben számos nő készül rajztanitónői és művészi pályára; a fővárosi iparrajziskolában a diszítő rajzolás minden foka és ágazata szerint nyerhetnek kiképeztetést; a női kézimunkákat az összes leányiskolákban tanítják, de különösen szakszerűen az állami nőipariskolákban és mégis: a mai kézimunkák nincsenek a régibb időkből maradt tűmunkák szinvonalán.

Az 1892. évben Radisics Jenő az iparművészeti muzeum igazgatója a Művészi Ipar cz. folyóiratban ismertetve a párisi női művészetek tárlata számára összegyűjtött és nálunk is kiállított magyar női munkákat, a moderneket a régiekkel összehasonlítva azt kérdi: «a hol annyi ügyességgel, szorgalommal és türelemmel áldotta meg a természet a nőt, mint a milyenről tanuskodott min-

* Szövő és nőipari részét ajánljuk olvasóink szives figyelmébe; füzetje 1 frt 50 kr., kiadó-czég Gerlach és Schenk Budapest.

den növendék munkája, nem adott neki ott egy másik tehetséget, az invenciót, a melyet szintúgy lehetne ápolni, fejleszteni, mint amazt?»

Nem kételkedünk abban, hogy ez a tehetség vagy legalább csirája tényleg megvan, de nem részesül a kellő ápolásban. A nőipariskolában a rajzolásra nem fordíthatnak elegendő időt, mivel ezekben a technikai ügyesség megszerzése a főczél.

Nem tagadhatjuk azonban, hogy a kézimunkákkal foglalkozó nők nem törődnek eléggé a munkák művészi részével. Az előrajzolást, sőt gyakran a színek összeválogatását és a munka megkezdését üzletekre bizzák. De ha az így nyert sablonos rajznak a színezésére vállalkoznak is, nem mernek az elcsépelt színösszeállításoktól eltérni. Pedig mennyivel érdekesebb és értékesebb lenne munkájuk, ha annak rajzát maguk készítenék, színeit ők válogatnák össze. Így a munkának nemcsak gépies, hanem értelmi részét is ők végezvén, joggal vallhatnák magukat készítőjének.

Viszont elég gyakori az az eset, hogy a tervező nem számít a kivitel technikájával és lehetőségeivel. Ezen ne csodálkozzunk, hisz a tervező eddig többnyire oly egyén, ki a kivitel eljárását csak felületesen, nem sajátkezű gyakorlatból ismeri — férfi.

Szóval: a tervező és a végrehajtó kézimunkás között hiányzik a szorosabb kapcsolat. Vajjon nem lehetne-e ezt a két jártasságot egy személyben egyesíteni? A női művészet e két ága annyira egymásra van utalva, hogy egyesítésük fölötte kivánatos.

A tervezésben jártas kézimunkás öntudatosan fog a művészi hatás felé törekedni, ennek keresésében nem ritkán technikai újításokat alkalmazva, tervezés közben pedig számolni fog a munka eljárásával és az anyagok művészi hatásával.

Az orsz. rajztanárképző-intézetnél a nőknek egész sora részesül rajzbeli kiképeztetésben. Míg férfi kollégáik a művészi (szabadkézi) rajzolás mellett még a geometriai ismeretekben és a műszaki ábrázolásban is nyernek kiképeztetést, addig a nők — ugyanannyi év alatt — ezen ismereteknek csak elemeit sajátítják el, de az artisztikus rajzolás terén sem szükséges, hogy a középiskolai rajztanároktól kivánt fokot elérjék.

Nem volna lehetséges, hogy a leendő rajztanítónők a kézimunkák tanítására is szerezzenek képesítést? Nézetem szerint nemcsak lehetséges, hanem kivánatos is, mert

1. mint rajztanítónők a nőipari irányt is nagyobb figyelemben részesítenék,

2. mint kézimunkatanítónők magasabb művészi képességgel rendelkeznének,

3. hazánk különböző vidékein dívó házi iparát művészi színvonalra emelnék,

4. a művelt társadalom női osztályában a népies, valamint a művészies nőipar iránti érdeklődést fentartanák és végre

5. ezzel meg lenne szüntetve az a viszás állapot, hogy úgy a külön képzett kézimunkatanítónők, mint a rajztanítónők 3—4 évi szaktanulmány után oklevelet nyerve, rendes tanítónői állásra azért nem tarthatnak igényt, mert úgy a kézimunkát, mint a rajzot a leányiskolák összes osztályaiban csak 12—12 órában tanítják, míg a rendes tanítónő kötelezett óraszáma kétszerannyi.

Budapest. *Hollós Károly.*

A KOLOZSVÁRI TANÍTÓNŐKÉPZŐ-INTÉZET TANULMÁNYÚTJA.*

Az iskolai kirándulások ideje elérkezésével mi is vágyódtunk egy kis vándorlásra, világlátásra.

Nem akartunk belőle nagy dolgot csinálni, idegen országokat felkeresni — csak a közel szomszédságot szándékoztunk bebarangolni. Megvallom, hogy ennek az iránynak én vagyok az oka, mert elvem, hogy a fiatalsággal első sorban közvetlenül hazánkat kívánom megismertetni, annak dicső múltját és a jelen törekvéseit szemléltetni. Ezen meggyőződésemből kiindulva terveztem az idei kirándulásunkat a szomszéd Hunyadvármegyébe, a hol minden talpalattnyi föld: «régi dal, régi dicsőségről». — Vidékének örök szépsége, földjének termékenysége, hegyeinek rejtett kincsei, lakóinak szorgalma, iparának haladása, élénk iskolai élete — s még sok érdekesebbnél érdekesebb ok vonzóvá, kívánatossá tette előttem ezen megye legnevezetesebb pontjainak megszemlélését. Tanári testületünk is egyetértett ebbeli nézetemmel és így május hóra tűztük ki ezen kirándulásunkat. Minthogy pedig a Kárpát-Egyesület felajánlotta már több ízben, hogy ilyen kirándulások rendezését készséggel elvállalja — hozzá fordultam, hogy segítségemre legyen — s mondhatom, hogy oly pompásan gondoskodott mindenről, hogy a három napi utazgatásunk a kellemes és tanulságos élvezetek egész lánczolata volt, a melyet a legcsekélyebb fennakadás sem zavart meg. A főérdem ebben Radnóti Dezsőt, az E. K. E.

* Örömmel látjuk, hogy az iskolai kirándulások eszméje tért hódít; kérjük is az ily tanulmányutak vezetőit, hogy az utazások lefolyásáról folyóiratunknak rövid értesítést küldeni sziveskedjenek. *Szerk.*

titkárát illeti, a ki személyesen is részt vett vándorlásainkban és valóságos úti marsallunk volt.

Május 18-án reggel 6 órakor indultunk el. Kis csapatunk 20 növendékből, 2 tanítónőből, 2 tanárból, az egyik tanár feleségéből, Radnóti Dezső, az E. K. E. titkárából és csekélységemből állott. Egy harmadosztályu kocsi állott rendelkezésünkre, melyet Hegedüs Sándor kereskedelmi miniszter úr ő nagyméltósága kegyességéből 3 napra a mienknek mondhattunk, és a melyet utazásunk alatt növendékeink egész büszkén «salonkocsinknak» neveztek el.

Első megállapodásunk Gyulafehérvár volt, hova reggel 9 óra felé érkeztünk meg. Ott a város főkapitánya fogadott bennünket és kalauzolása mellett felhajtott víg társaságunk a várba, a hol a híres könyvtárt a régiségtárral, a székesegyházat, a püspöki rezidenciát tekintettük meg. Dr. Koródi Péter gyulafehérvári tudós tanár vezetett bennünket. Magyarázatait mindannyian a legélénkebb figyelemmel hallgattuk, növendékeink jegyezgettek is, hogy minél maradandóbb emlékük legyen az érdekes és tanulságos fejtegetésekből. Még az apácza-zárdát is megnéztük, iskoláját, kórházát, templomát. D. u. 1/23 órakor folytattuk utunkat Dévára, a hová 1/25-re érkeztünk meg. Itt Borostyányiné áll. polg. iskolai igazgatónő és Téglás Gábor főreáliskolai főigazgató gondoskodtak rólunk. Még ugyancsak az nap d. u. felmásztunk a várhegyre. Növendékeink körülfogták Téglás főigazgatót, a ki fáradhatatlanúl magyarázott, mutatott, figyelmeztetett hol a vidékre, hol a növényzetre, majd a kőzetekre, aztán megint egy darab történelmet mondott el úgy, hogy leánykáink nem teltek be a gyönyörködésbe — és a mellett a legjobb kedvben értek fel a magasan fekvő várba.

Déván még a megyeház nagytermét, a főreáliskola szertárait, a régészeti múzeumot, a polgári leányiskolát, a tanítóképzőt látogattuk meg. 19-én d. e. 10 órakor indultunk el Vajda-Hunyadra — ott Strojni Román főmérnök vett gondoskodásába. Első sorban a vár megtekintésére indultunk. Itt felelevenítettük a történelmi emlékeket és gyönyörködtünk a pompás kilátásban. A várból elindulva a sodronypályát bámultuk meg, a melyen vaskosarakban

a kőszenet és vasérczet szállítják Gyalárról Vajda-Hunyadra. Ennek az érdekes vaspályának a szerkezetét, valamint a vasműveket Strojni főmérnök magyarázta meg nagy szakértelemmel. Másnap hajnalban 4 órakor indulás Piski-Petrozsényra. Piskiben elzarándokoltunk a piskii hősök emlékére emelt emlékoszlophoz, a hová kegyeletünk jeléül egy szép koszorút helyeztünk el, a himnusz és szózat eléneklése mellett. Utazásunk ezen részét főleg a természet nagyszerűsége tette előttünk örök emlékezetüvé. Az erdélyi havasok hatalmas hegylánczolata vonta itt látókörünknek ezerféle változatban határát. A vasút a hegyeket majd annyira megközelíti, hogy a magas sziklák vagy erdőkoszorúzta bérczek csak keskeny szorosban adnak helyet a tova robogó vonatnak; majd egyet-egyet kanyarodik az út és a hegyek látszólagosan mind jobban a háttérbe vonulnak, a Strigy partján elterülő völgy szépségét bemutatva.

Előre sietö gőzkocsink semmit sem törődik a tájképek sokféleségével, összeszedi minden erejét és bátran, merészen kapaszkodik fel, fel a hegycsúcsokra, szédületes magasságba; 9-szer tör keresztül a hegyeken, a sötét alagútakon; — mindannyiszor új és mindannyiszor szebb kép tárul fel szemünk előtt. Növendékeink majd hangos «ah Istenem be szép — ide nézz — itt szebb» stb. kitörésekben adnak bámulatuknak kifejezést, majd némán meghatva szemlélik a természet fenségét. «Mily gyönyörű ez a mi hazánk, — mondja egy kis első éves, — nem kell nekem külföld, csak azt kivánnám, hogy hazámat egészen megismerjem! Nem is lehet sehol a világ oly szép, mint idehaza minálunk». — Ilyen hangulatban értünk Petrozsénybe, hol a főszolgabíró, Buda Károly fogadott bennünket. Petrozsényben megnéztük a kőszénosztályozó műveket, a kőszénbányát és ebéd után kocsira ülve a Szurdukba siettünk. Ezen hegyszoros szépségéről sokan írtak és sokat, de soha sem eleget — nem is lehet azt leirni, látni kell azt! — Ez a kocsizás volt utazgatásunk utolsó programmpontja, onnan visszatérve a vasútra ültünk és egy huzamban hazasiettünk, a hová 21-én reggel $^1/_2$5 órakor érkeztünk meg.

Fel kell még említenem, hogy mindenütt a legszívesebben,

igazi, hamisítatlan magyar vendégszeretettel fogadtak bennünket; leánykáink mindenütt a legintelligensebb családoknál voltak elszállásolva, a hol meleg szeretettel fogadták, dédelgették őket. Fogadják ezért mindannyian hálás köszönetünket.

A növendékek kitünő hangulatban, egészségben voltak, vidámak, ügyesek, kitartók és kifogástalan magaviseletüek. Az egész kirándulás egy-egy személynek, minden kiadást beleszámítva, körülbelül 10 frtjába került.

Kolozsvár. *Heinrich Józsa.*

KOMPONÁLVA TANITÁS.*

(Első közlemény.)

A komponálva-tanítás módszerének eredete, lényege és előnyei.

A következőkben új zongoraoktatási módszeremet mutatom be, melyet fogalmazási gyakorlatokkal kötvén össze, «komponálva-tanítás»-nak nevezek és melyet komoly tanulmányok és 15 évi tanítás közben nyert tapasztalatok után azért mutatok be, mert határozott meggyőződést szereztem arról, hogy e módszerrel a zenetanításnál a legkiválóbb eremdényeket érhetjük el és még a kevésbbé tehetséges növendékben is örömet és kedvet kelthetünk a zene iránt.

Nem komponistákat nevelni — bár a zenei tehetségnek ez irányban is biztos alapot kell vetni, — hanem igazi zeneértőket képezni, a gyermeki lelket minden irányban fejleszteni s a nemzeti zene fejlődésének alapját kiszélesbiteni, azok az elvek, melyeket módszeremben érvényesíteni törekedtem s melyek csak úgy valósíthatók meg, ha a zenetanítás képessé teszi a növendékeket nemcsak a remekművek reprodukálására, hanem — a nyelvtanításhoz hasonlóan — önálló gondolatok képzésére és azoknak szóval, illetve zongorán és írásban való kifejezésére; más szóval, ha a zeneoktatás megtanítja a növendékeket zenei nyelven gondolkozni, beszélni és írni.

Minthogy pedig ez irányú törekvésre a nevesebb zongoraiskola írók műveiben nem akadtam s azok reám egészükben inkább

* Ezen új zongoratanítási módszerre, mely a zene lényegébe való mélyebb behatolást és a játékban való könnyebb haladást eredményezi, felhívjuk olvasóink figyelmét. Szerk.

negativ hatással voltak, több módszer kipróbálása és hosszú kísérletezés után — a nyelv- és számtanítás mintájára — a komponálva-tanítást alkottam meg, melynek lényeges és más módszerektől megkülönböztető sajátsága az, hogy az írásbeli feladványok az első években nem a hangok, hangközök, skálák, akkordok stb. tudományos rendszerére vonatkoznak, hanem kezdettől fogva önálló, szabályos formával bíró kis darabok (gyakorlat, induló, polka, csárdás, dal szöveg nélkül és szövegre stb.) szerkesztését célozzák, mint ez a bemutatott példákból látható, melyek a szokásos zenei feladványoktól merőben eltérő dolgozatok.

E módszer tehát a zongoraoktatást a kompoziczióval köti össze s minthogy ez az eljárás a fősúlyt a darabok szerkezetének megértésére helyezi, azért a komponálva-tanításnál a tananyag beosztását is első sorban a forma határozza meg.

E szerint a tanulást az egyszerű dalformákban írt nemzeti népdalokkal — melyek úgy formájuknál és egyszerűségüknél, mint nemzeti sajátságaiknál fogva legközelebb állanak a gyermek lelkéhez — és más — ezek keretében tartott — témákkal (gyakorlatok és darabok) kezdjük és az összetett dalformákat képező tánczokkal és variáczióikkal folytatjuk, ezeket az alsóbb fajú rondóformák követik és csak ezek után jön a szonatina- és szonata, meg az ezekkel rokon 4-ik és 5-ik rondóforma.

Igaz ugyan, hogy a szonatinákat szellemi tartalmuknál és technikai könnyűségüknél fogva jól használhatni már az első években is és azoknak a megfelelő formákban tartott tételeit — a szorosabb értelemben vett szonatina formájúak és magasabb fajú rondók kizárásával — használjuk is, de ezeknek komplikáltabb formája a formaérzék egészséges fejlődését megzavarná. Pedig a formaérzék okos fejlesztése épen a zenetanításnál fontos dolog, mert a ki nem képes számot tadni magának egy zenedarab architekturájáról, arra — főleg a klasszikusoknál — csak legfeljebb egyes részek hangulata, vagy még kisebb részletek melódiája, ismét más részletek ritmusa, technikája, vagy az előadás — mint ilyen — hathat, de tökéletes megértésről és élvezetről szó sem lehet.

Hogy a tananyag megválasztásánál a formák körén belül a

beosztás, technikai nehézségek, jelzések, szellemi tartalom stb. fokozatos elrendezésére is figyelemmel kell lenni, az magától értetődik, itt azonban csak a lényeges és más módszerekétől eltérő sajátságokra kívánok utalni.

A formák szerinti beosztáson kívül ilyen eltérés a kiindulópont is, melyet a komponálva-tanítás lényege szintén határozottan megjelöl.

Minthogy ugyanis szabályos melódia az akkordok ismerete nélkül nem képezhető, a tanulás kiinduló pontja az akkord, helyesebben a két főakkord (I. fokú hármas és dom. hetes hangzat) kell hogy legyen. Ezekből és ezekre építünk melódiát beosztással és meghatározott ütenyszámmal a két részű kis dalforma legegyszerűbb formájában és így már az első órákban megismerkedünk minden kigondolható zenemű lényeges elemeivel: ezek a forma, harmonia, melódia és ritmus.

A kezdet a tananyag további rendezésének is határozott irányt szab. A két főakkord után fokozatosan ismerkedünk meg a többi főhangzattal és fordításaikkal s ezekből a legkülönfélébb egymásutánokat képezvén, már a legelső forma körén belül megtanuljuk a periodusok különböző részvégzeteit, melyek ismét a moduláczió ismertetését vonják maguk után. A tananyag rendezésénél tehát ennek fokozatos tárgyalására is tekintettel kell lennünk.

Hogy a komponálva-tanítás alapelvei érvényesülhessenek, a szerkesztési gyakorlatok mellett nagy és mindig nagyobb gondot fordítok az elemzésre s aztán az elemzett minta utánoztatására, ugyanazon elemeket más módon vagy más elemeket ugyanazon módon rakatván össze.

Általában az ilyen megfordított eljárásokat előszeretettel alkalmazom. Pl. nem mindig az adott vagy képzett harm. egymásutánból fejlesztjük ki a melódiát, hanem fordítva is; az adott vagy képzett melódiához is keressük a találó akkordokat; nemcsak függőlegesen tagolunk, hanem a szólamok menetét vízszintes irányban is megfigyeljük; nemcsak egy hangnemre alkalmazunk különböző gyakorlatokat, hanem egy gyakorlatot különböző hangnemben is

átdolgozunk; az új elemeket nem mindig alkalmazzuk előbb zongorán és az írásbeli feladatokban, hanem fordítva is, főleg az előhaladottabbakkal az elemzett mintákat is utánozzuk. És így tovább.

A szerkesztési feladatokat az elemzésen kívül részint a velük párhuzamosan haladó rögtönzési gyakorlatok (zongorán) könnyítik meg és készítik elő, melyek az idegen nyelvtanításnál a beszélgetésnek felelnek meg, részint a skála- és akkord-gyakorlatok, melyeket mindig a felvett darabból vonunk el; azaz a darabokban és tanulmányokban előforduló hangnemeket és akkordalakokat alkalmazzuk más fordításra, más akkordra, más hangnemre és képeztetek ugyanazon akkordra más felbontásokat stb. és mindezt az első években nem csupán technikai szempontból, hanem főleg abból a czélból, hogy a tanítvány a darabban előforduló skála- és akkordrészleteket tökéletesen megértse, hasonlókat alkotni tudjon és mindezeket alkalmazni és önállóan helyes ujjrenddel eljátszani képes legyen.

A gyakorlati tananyaggal össze nem függő, lélekölő, kész ujjgyakorlatokat az első években teljesen mellőzöm s arra törekszem, hogy a tanítvány maga tudjon képezni minden darabnál olyanokat, a melyek segítségével a darab nehézségeit minél könnyebben legyőzheti. Igy az ujjgyakorlatok is szerkesztési gyakorlatokká válnak.

Tehát az ujj-, skála- és akkord-gyakorlatok, tanulmányok, darabok, valamint az elemzési-, rögtönzési- és írásbeli gyakorlatok valamennyien egy és ugyanazon körben mozognak, egymással szerves összefüggésben vannak, egymást kölcsönösen megvilágítják, kiegészítik és elősegítik, hasonlóan a számtanítás összes szó- és írásbeli műveleteihez.

Látható tehát, hogy a zenetanítás e módszer szerint — egymagában egyesítvén a nyelv- és számtanítás képző sajátságait — a lélek fejlődésére minden tantárgy között a legnagyobb mértékben hat és így a zenét a nevelési eszközök között a legmagasabbra helyezi.

Ez az állítás, a mennyiben — a kritikai elemzésekről nem is

szólva — egy értelmes darab *kigondolásához*, (szerkezet, harm. egymásután, melódia, ritmus, stilus, esztétikai szabályok érvényesítése stb.) *leírásához* (beosztás, a gondolat megfelelő jelzése, frázirozás, ujjazás stb.) és *eljátszásához* (értelmes hangsúlyozás és frázirozás, taktus-érzék, érzés, ízlés, technika, okos gyakorlás, biztosság, játék emlékezetből stb.) a lélek összes tehetségére szükség van, bővebb bizonyításra nem szorul.

Mivel e módszer megtanítja a növendékeket saját gondolataikat kifejezni, a mesterek műveit is könnyebben megérteti velük s így a zenei szépet hozzáférhetőbbé teszi, a helyes zenei ítéletet, az értékest az értéktelentől megkülönböztetni, kiválóan fejleszti.

Ezeken kívül a nemzeti zene fejlődését elősegíti az által, hogy a növendékeket képesíti nemzeti dalokat öntudatosan, ízléssel hallás után játszani és átírni; a tehetségesebbeket pedig új dalokat alkotni és a klasszikus zene vívmányait nemzeti gondolatokra alkalmazni.

Eredménykép tehát a felállított alapelvek érvényesülését megtaláljuk.

Ezektől eltekintve más módszerekkel szemben az az előnye van, hogy a tanítvány érdeklődését jobban leköti, mint bármely más eljárás, mert, hogy a gyermek szívesebben komponál kis darabokat, minthogy vizsgálja a skálák szerkezetét stb., azt tapasztalásból mondhatom, valamint azt is állíthatom, hogy ilyen módon a tanítványok tudása biztosabb és önállóbb lesz, a mi a későbbi önképzésre nem kis fontosságú.

Kiváló hatását a formaérzék fejlődésére, értelmes előadásra és a hangjegyolvasásra elég pusztán felemlítenem.

A mi végre a gyakorlati zongorajátékot illeti szintén tapasztalásból állíthatom, hogy e módszerrel ebben az irányban is a legmeglepőbb eredményt lehet elérni, a mi könnyen megérthető, mert az értelemmel való tanulás és gyakorlás úgy a technikára, mint az előadásra csak előnyös befolyással lehet.

Budapest. *Tamásyné Gáll Anna.*

(Folytatjuk.)

FÉRFIAK ÉS NŐK MŰVELŐDÉSI ÚTJAI.

Korunkban, a gőz- és villany korszakában, az európai népek kölcsönös hatása egymásra minden tekintetben nagyobb, mint valaha volt. S így természetesen kulturális tekintetben, — a nevelés és oktatás terén is.

S bármennyire óhajtjuk, szeretjük a magyar *nemzeti* nevelést, az önállóságot az oktatás és nevelés terén magyar nemzeti szempontból: lehetetlen észre nem vennünk, vagy figyelmen kívül hagynunk azt a nagy befolyást, a melyet a nyugat műveltsége nemzeti nevelésünkre, iskolai életünkre gyakorol.

Sőt önkénytelenül is érdeklődünk az iránt: mi történik a nevelés és oktatás terén más nemzeteknél? Mennyiben haladtunk mi előbbre, miben maradtunk el? Hol vagyunk puszta utánzók, s hol tartottuk meg lehetőleg önállóságunkat, nemzeti jellegünket?

E vizsgálódások közben most egy heves, nagy küzdelmet látunk nyugaton a nőnevelés terén. Minden esetre nagyon érdekesek e küzdelemben a pro- és kontra nézetek légiói, melyek különösen amaz elvek körül forognak: alkalmas-e a nő magasabb szellemi munkára? Bocsátható-e a magasabb szellemi munkát követő pályákra, avagy nem?

Nálunk a vallás- és közoktatásügyi miniszter bölcsesége megoldotta e kérdést; de azért nálunk sem szüntek meg a nézeteltérések. Egyes lapok, írók, pedagógusok czélzásaiból, fölszólalásaiból világosan megérthetjük, hogy nálunk sem kicsinyelhető az ellenkező nézeten levők tábora. Részint ezért, részint pedig, hogy nyugati szomszédaink nőnevelési küzdelmeire ismét egy pillantást vessünk, nem tartom hiábavaló munkának, ha dr. Burckhárd szellemes érte-

kezésével, melyet Bécsben * díszes női közönség előtt tartott, legalább kivonatosan megismerkedünk.

Talpra esett megjegyzései, összehasonlításai, érvelései valóban érdekesek, s néha úgy érezzük, mintha csak a mi viszonyainkról, a mi körülményeinkről beszélne.

*

Vannak bizonyos fogalmak — mondja dr. Burckhárd, említett értekezésében — a melyeknek már kiejtésénél mindazok, a kik e fogalmakat hallják, rokonszenvet éreznek és érzik, hogy valami jóról, szépről lesz szó. Ennyiben megegyeznek az emberek. De bocsátkozzunk csak mélyebben e fogalmak magyarázatába, és ime, a vélemények éles ellentétét tapasztaljuk azonnal és úgy találjuk, hogy a mit az egyik fél e fogalom alatt ért és a mit erre nézve jónak és szépnek tart, azt a másik fél elveti és elvitatja.

Vegyük a műveltség fogalmát. Alapjában mindenki a műveltség szószólója, vagy legalább is úgy látszik, mintha az volna. De, a mit az egyik műveltségnek nevez, azt a másik nem is mondja valóságos műveltségnek, sőt azt vitatja, hogy a műveltségnek az a módja nem is érdemes arra, hogy az emberiség közvagyona legyen.

Azonban a lelki műveltség az, a melyről ma beszélünk, midőn műveltségről lesz szó. Sőt e lelki műveltségnél is megkülönböztethetünk egy bensőt és egy külsőt.

Sok ember előtt ma is az a művelt fiatal ember, a ki tiszta gallért és kézelőt visel, illedelmesen tudja meghajtani magát; tud jól tánczolni és a nőknek szépeket mondani. Míg más szferákban ismét, a műveltség jelének tekintik azt, ha valaki hegyes orrú czipőt hord, de angol sarokkal; a karszékben kényelmesen elnyújtózkodik, egyik csizmáját a kezében fogva, a másik lábán keresztben tartja, s ez alatt a leánykákkal meglehetős durván és gorombán beszél. — De itt meg kell jegyeznem, hogy nem azokról a társas összejövetelekről beszélek, a melyek házmestereknél, — s hasonló

* Vortrag, gehalten am 28. Februar im Cyklus der Damen-Akademie.

helyeken tartatnak, mert ott az ilyen magaviseletet bizonyosan műveletlenségnek mondanák.

A nőktől azonban mindig többet követelnek műveltség dolgában, és magától érthetőnek tartják, hogy ők — ha az u. n. művelt társasághoz tartoznak, a szokásos érintkezési formáknak urai legyenek és kiváló műveltségként dicsérik a franczia és angol nyelv tudását és az elengedhetlen zongorajátékot.

Elérkeztünk tehát a műveltség fogalmának vizsgálásánál a tudás és tanulás eredményeihez, olyan dolgokhoz, a melyek minden esetre a belső műveltséghez tartoznak. De másrészt bizonyos, hogy a puszta tanulás, azaz ismeretek fölhalmozása, még nem teszi az ember belső műveltségét. Sőt nem minden tanulás tesz műveltté.

E szerint a tanulás értékét a műveltségre nézve nem szabad túlbecsülni, de megvetni és tagadni sem lehet.

Hogy a tanulás nem tesz szükségképen jobbá, ép oly kevéssé bizonyít a tanulás ellen, mint az, hogy szükségképen nem tesz okosabbá.

Az *itélőképesség hiánya* — mondja Kant, Kritik der reinen Vernunft czimű munkájában — az, a mit tulajdonképen butaságnak nevezünk. S ilyen baj ellen nincs orvosság. Mind a mellett a korlátolt ész, melyben más nem hiányzik, mint az önálló felfogás kellő foka, betanítás által a tudományosság nivójára emelhető.

De, mivel az önálló fogalmak és az ész magasabb kvalitása hiányzanak, nem ritka eset, hogy találkozunk nagyon tudományos férfiakkal, a kiknél tudományuk megnyilatkozása közben ama soha ki nem pótolható hiány nagyon is érezhető. Tehát röviden és egyszerűen mondva: a tudós ember is lehet együgyü ficzkó.

Azért mégis jó és szép dolog marad a tanulás és ezen nem változtat ama körülmény sem, hogy a tudós rossz ember is lehet.

Tehát mit tanuljunk és miként tanuljunk, hogy műveltséget szerezzünk? Ama műveltséget, a melyről Hegel azt tartja, hogy az ember csak általa lesz mind azzá, amivé, mint embernek lennie kell! — S itt tátongó hézag mutatkozik a ma dívó fölfogásban, mely a férfi és női műveltség mibenlétét illeti.

A ki csak teheti — de sok olyan is, a ki tulajdonkép nem

tehetné, — taníttatja a fiát. Mennyi véres áldozatot, mennyi keserű nélkülözést vállalnak ilyenkor magukra a szülők. A legnagyobbat azok, a kik szégyenkezve hallgatnak, — talán a kis hivatalnok és a tanító . . . No és hogy állunk a *leányokat* illetőleg? Nem beszélek a szegény özvegyről vagy olyan szülőkről, a kik szegényes háztartásuk költségeit is alig fedezhetik. Nem, én a gazdagok fényes, aranyozott ajtaján kopogtatok; csinos szobaleánynyal, vagy livrés inassal vezettetem be magamat a szalonba és ott kérdezem meg: «mit tanulnak tulajdonképen az önök leányai?» . . . . Ez természetesen csak képlet. Nem megyek oda. Nem is kérdezősködöm. De nem is kell ezt tennem, mert tudom e nélkül is. Semmit sem tanulnak a legtöbben e fiatal hölgyek közül, vagy legalább annyit, mint semmi, ha azzal hasonlítjuk össze, a mit a fiúknak kell tanulniok. Irni, olvasni, számolni természetesen, a mennyiben elemi ismeretekről van szó. Itt a fiúk és leányok műveltségi útjai párhuzamosan haladnak. De a leányok számára a főtárgyak kezdettől fogva a franczia és angol nyelv; mindkettő néha a születéstől kezdve; s a mint elhagyja a bölcsőt, azonnal a zongora-tanulás.

A kis urficskáknak is megengedik, hogy ama nyelvészeti és zenészeti gyakorlatokban részt vegyenek. Később, midőn a tulajdonképeni studiumok megkezdődnek, amazokban hátra maradnak, vagy teljesen elhanyagolják, a mit a modern nyelvekre való tekintetből sajnálhatunk is.

De a fiatal hölgyek rohamos előmenetelt tesznek a zongorában és konverzácźióban. Igaz, hogy aztán *anyanyelvök szelleme* iránt nem tartják meg a kellő finom és benső érzéket, mert igen korán ki vannak téve az idegen nyelvek befolyásának; de tudnak legalább néhány idegen nyelven — csevegni és lapozgatni!

Hiszen tanulnak ők még nagyon sokfélét: irodalomtörténetet, történelmet, talán geometriát, eszthetikát és festeni is! És ez semmi? Igen is; ez rendszerint semmi; mert legtöbbször csak felületesen tanulják, nem alaposan és belülről fejlődve kifelé; hanem csak mint díszt és sallangot kivülről aggatják magukra, mivel csak divatból és nem a belső művelődés kedvéért tanulják.

S hogy ez a legtöbb esetben így van, erről meggyőződünk,

ha figyelemmel kísérjük azt, mikép fejlődnek a dolgok továbbra, amint az így nevelt leány férjhez megy.

Nehány hónapig még minden a régi kerékvágásban marad; de a szabály az, hogy rövid idő mulva az asszony e dolgokkal egyáltalán nem törődik. Igen, de ez nem bizonyít a nő értelmessége, a magasabb műveltség iránti arravalósága ellen! Nem, valóban nem; hanem csupán a külsőség, a külcsillogás ellen beszél a művelődés dolgában.

Mai nőnevelésünk alapelve ellen beszél. Az ellen t. i., hogy a leányt nem önmagáért nevelik, mint a fiút, hanem a férj számára; vagy tán azért sem.

Rendszerint nem úgy nevelik a leányt, hogy belső hajlamait szabadon kifejtse; nem úgy, hogy saját életét egyéniségéhez mérten élhesse át, hanem arra a czélra, hogy férjet kapjon. A vagyontalanok és középvagyonosságuak részére a férjhezmenetel egyszersmint *elhelyezés* és az a műveltség, a mit nyernek a férjhezmenetel czéljából, egyszersmint életpálya-studium.

És azoknál, a kik nem szorultak kenyérkeresetre, a kiknél a műveltség önczél lehetne, a művelődés módjai mégis ép olyanok. A mi ott a férjhezmenetel, illetve *elhelyezés* kedvéért történik; itt történik divatból; ez az egész különbség.

A leányokat mindkét esetben nem önmagukért, hanem a házasság kedvéért nevelik; s a férjhez-menés a végczélja a lelki műveltségnek, a szellemi kifejlődésnek, valamint a tudás és ismeret elsajátításának.

Ámde ne legyünk igazságtalanok a szülőkkel szemben, a kik gyermekeiket, a fiúkat és leányokat ugyanazon szeretettel ölelik körül; és a mint a legjobb tehetségük és tudásuk szerint gondoskodnak a fiúkról, ép úgy leányaiknak is a javára törekednek.

Azonban a szülők a fiúkat másképp művelik ki, mint leányaikat — ha általában olyan helyzetben vannak, hogy fiaiknak magasabb fokú műveltséget adhatnak. — Igen, de miért?

Nem azért, mintha a fiút jobban szeretnék, sőt a műveltség absolut értékének benső megismerése sem vezeti őket, vagy a

puszta szokáshoz való ragaszkodás, hanem az emberi élet társadalmi viszonyaira való tekintet.

A fiúk számára t. i. a tanulás nemcsak műveltséget jelent, hanem *elhelyezést* is; míg a leányra nézve a tanulás legtöbbször csupán műveltséget jelent, de nem elhelyezést.

De többet mondok. A leányok rendszerinti elhelyezésére, a férjhezmenetelre nézve még akadályul is szolgálhat a sok tudás. Számos férfi hiúságának, kényelemszeretetének kívánatosabb, ha az asszony tudása messze marad az övé mögött, noha természetes esze a férjével egyenlő, vagy épen fölülmulja azt.

E két pontban rejlik az oka annak, hogy a legszeretőbb, a leggyöngédebb szülők is, akik fiaik taníttatásáért ezer örömmel áldoznak, ugyanazon áldozatokat a leányokért nem hozzák meg. Sőt, hogy ugyanannyi költség ráfordításával a leányokkal szemben sokkal csekélyebb értékű műveltségre törekesznek.

E két pontot tehát, miután ezekben rejlik a fiúk és leányok különböző módon való kiképeztetésének belső oka: közelebbről kell megtekintenünk. A két ok közül az elsőt természetesen nem lehet törvénynyel megváltoztatni; a férfit nem lehet rendelettel és paragrafussal mássá alakítani, mint a milyen. De ebben az irányban a helyzet magától fog megváltozni, ha egyszer a leányoknak nagyobb száma fog a férfiakéhoz hasonló magasabb műveltségben részesülni.

Ugyanaz a hiúság, a mely mai nap azt szereti, hogy a nő tanultságra nézve a férje mögött maradjon, kevésbbé fogja kellemesnek találni ezt, ha majd a feleség műveltsége a jó barát feleségének műveltsége mögött marad.

S végre meg fog változni ez a helyzet az által is, ha a tapasztalat bebizonyította, hogy valamint a leány nagyon nélkülözheti az igazi nőiességet akkor is, ha semmit sem tanult; ép úgy megtarthatja szeretetreméltóságát, nőiességét, ha még olyan sokat tanult is.

De egészen máskép áll a dolog a második pontra nézve. Csaknem minden magasabb szellemi foglalkozással járó pálya el van nálunk (Ausztriában) zárva a nő előtt. A szülőkre nézve tehát

hiányzik az a kecsegtető külső impulzus, mely arra ösztönözze, hogy leányaiknak ugyanazt a műveltséget nyújtsák, mely a fiúk részére szükségesnek, a leányok részére ellenben czéltalannak látszik.

A hol valamely pálya a leányok számára is hozzáférhető, ott ama szülők, a kik számot vetnek azzal, hogy leányaiknak egykor önmagukat kell föntartaniok, nem is mulasztják el leánygyermekeiket jól kiképezni a kérdéses pályára.

Milyen sokan áramlanak a tanítónő-képzőkbe, habár a tanulással járó kiadások itt sem jelentéktelenek, s a tanulókat aligha terhelik meg kevésbbé tanulni valóval, mint a gymnaziumban. S ha végre nagy fáradság után elhelyezést nyernek, azt egyáltalán nem mondhatjuk valami fényesnek.

Ezért nem szólhatunk így a szülőkhöz: Részesítsétek leányaitokat ugyanazon műveltségben, mint a fiúkat, mert ha tanulnak, végre is tért kell nyitni előttük a magasabb szellemi foglalkozásokban. Először azt kell mondanunk: szabad pályaválasztást a nők számára a nyilvános életben is: s ekkor a szülők nemcsak vagyonukat, de a taníttatás gondjait is egyenlően fogják megosztani a fiúk és leányok között.

Azonban, hogy állanak tényleg a viszonyok! A törvény megköveteli, hogy a ki magasabb szellemi pályára megy, az a megfelelő főiskolát végezte legyen, s az arról szóló vizsgálatot letegye. Ámde ahoz, hogy valaki főiskolát látogasson, vagy legalább vizsgálatra bocsássák, szüksége van az érettségi bizonyítványra, de *nyilvános gymnáziumok* vagy *reáliskolák* a leányok számára még nincsenek. Ennélfogva úgy látszik, hogy az egész kérdés egyszerüen meg van oldva.

És így maradna ez még hosszú ideig, ha a tudományos képzettség iránti vágy egyeseknél nem volna oly erős, hogy a magántanulás nehézségeit legyőzve, és sok tekintetben anyagi haszon reménye nélkül is a tudományoknak éljenek.

Azonban minden szükséglet, ha elég erős, megteremti a kielégítés eszközeit. Láttuk itt Bécsben, hogy egy magángymnázium keletkezett nők számára, s az első érettségi vizsgát tett raj kilépett

már. Nem emanczipált megerák, hanem leányok, a kik nem kevésbbé szerények és szelidek, mint a többi leányok. — És mások fognak utánok következni .... és ők mindnyájan egyik kezökben az érettségi bizonyítványnyal, a másikkal a főiskolák ajtóin fognak kopogtatni. Talán csak kis kezektől eredő gyönge hang lesz az, — de borzasztó hang, föllázító és alkalmas arra, hogy közülök sokban elkeseredést, fölháborodást ébreszszen, mert bizonyságot fog tenni arról, hogy a főiskolák ajtói a kérelmezők előtt csukva állanak.

S miután nálunk e nevezetes ajtók már megnyíltak, dr. Burckhárd fölolvasásának következő részeit csupán érinteni fogom. S az eszmetársítás hatása alatt, nem mulaszthatom el, hogy egy jellemző beszélgetést meg ne említsek, a mely nálunk azok közt folyt le, a kik a felsőbb leányiskola tárgyai mellett érettségi vizsgálatra is készülnek — természetesen magánúton. — «Mennyivel könnyebb a fiúknak — mondja az egyik — nekik nem kell idegen tanárok előtt vizsgázniok; nem kell attól félniök, hogy talán nem tanultak meg mindent abból, a mit a tanár kérdezhet, holott más tekintetben talán többet is tanultak, mint a mennyit a középiskolai tanulótól megkivánnak. — «És mennyivel több pénzébe kerül a szülőinknek!» — Fejezte be a másik.

És itt csakugyan gondolkozóba esünk, mert látjuk, hogy fiatal leányok, a kiket a tanulási vágy arra késztet, hogy egyetemre menjenek, mennyi küzdelemmel, fáradsággal, költekezéssel jutnak czélhoz, holott szorgalmas, tehetséges leányok.

A multak fölfogását sajátságosan czáfolja meg a jelen. Eddig a leányok magasabb szellemi képzése ellen azt az érvet is fölhozták (még pedig gyakran), hogy sem szellemi, sem fizikai erejök nem elegendő ahhoz, hogy a magasabb szellemi foglalkozásokkal járó tanulást kibírják; s most csaknem kétszeres munkával kell megszerezniök azt a jogot — az egyetemre való beiratkozás jogát — a melyet a fiúk *hozzájok képest* valóban kényelmesen szerezhetnek meg.

De hát jó, hogy legalább reményünk van már arra nézve, miként a jövő meghozza *a női középiskolákat* is; nemcsak privát úton, nem csak a fővárosban, hanem a vidék nagyobb városaiban is.

S hogy visszatérjek az előttem fekvő értekezésre, dr. Burckhárd nagyon érdekesen fejtegeti mindazokat az észszerű okokat, a a melyeket a nők magasabb szellemi pályákra való kiképeztetése érdekében csak fölhozhat. De — mint fönnebb említettem — ezeket mellőzni fogom, részint, mivel nálunk túlhaladott álláspont lévén, vesztett érdekességéből, részint, mivel csaknem ilyen szellemben írt érveléseket olvastunk annak idején a berlini nők petíciójában (melyet a *Nemzeti Nőnevelés* is ismertetett). — S ez természetes, mert a józan ész érvelései egy és ugyanazon eszmekörben nem lehetnek különbözők, csak hasonlók.

Pl. arra nézve, hogy nők lehetnek-e orvosok, az ellentábor érveléseit 4 pontba foglalva (1. A nő fizikailag igen gyönge arra, hogy a fárasztó orvosi hivatást eredménynyel gyakorolhassa. 2. Szellemileg is igen gyönge arra, hogy az anyagot megbírja és átértse. 3. Egészségét veszélyeztetné. 4. Karaktere, nőiessége csorbát szenvedne): egyenként czáfolja meg világos, logikus adatokkal, szellemesen és igazságosan.

Érveléseit így végzi. Nem, mindaddig, a míg az asszonyoknak nem tiltják meg a tükörgyárakban, gyufa-, kaucsuk-, s más ilyen gyárakban való munkát, melyek egész biztosan aláássák egészségöket, a míg nem tiltják meg a lépcső-súrolást, mosást: nem szabad őket olyan ürügy alatt, hogy az egészségöket veszélyeztetik, a magasabb szellemi pályáktól elzárni.

S ha nem tiltják meg fiatal leányoknak és asszonyoknak a ballettánczot, vagy azt, hogy kávéházakban és hasonló helyeken, mint pénztárosnők vonzó erőként szerepeljenek; ha nem tudják visszatartani mindazoktól a foglalkozásoktól, melyeken naponként, óránként mindenféle kisértésnek ki vannak téve; ha szinte kikerülhetetlennek ismerik el, hogy a legjobb családok fiatal hölgyei a legkétesebb értékű irodalmi termékekkel mételyezzék meg lelköket; ha a társadalom mindezt, mint változhatatlan körülményt elfogadja: akkor feledjék azt a gyöngéd aggodalmat, ha arról van szó, hogy nők orvosi tudományokat is tanuljanak . . . .

S a mi több: minél inkább érvényesül az igazság elve a leánynevelésben, minél többet tanul, minél inkább ismeri a világot, a

melyben élnie kell: annál inkább fog ügyelni magára, sőt annál erősebb lesz az akarata is arra, hogy megőrizze magát.

De ez az aggodalom csak üres beszéd. A valóságban a kérdés nem egyéb, mint konkurrenczia kérdése. Mi magunk is keményen harczolunk s ezért a fenyegető konkurrencziát távol akarjuk tartani magunktól. Ez az egész!

Azonban ezer más foglalkozásnál türjük és helyeseljük a nők konkurrencziáját. Megengedjük, hogy a férfimunkás bérét a nők munkája lenyomja annyira, hogy sok esetben a férj és feleség együtt nem keres annyit, a mennyit a férfi egyedül keresne, ha a nők munkája törvényesen el volna tiltva; s épen ezért nem szabad ép ott kizárni a nő munkásságát, a hol számunkra kényelmetlenné kezd válni.

Legalább e kérdésben a munkások erkölcsileg felettünk állanak. Habár az asszonyra a háztartásban nagyobb szükségük van, mert cselédet nem tarthatnak, gyermekeiket nem küldhetik nevelő intézetekbe; s habár a nők konkurrencziáját jobban érzik, mert a szegénység hajtja a munkás feleségét ép úgy, mint az u. n. jobb házaktól való nőket a gyárakba: s a munkás még sem harczol a nők ellen, és a szocziálizmus, a mely a munkások tömegére támaszkodik: őszintén és nyiltan egyenjogosultságot követel a nők részére a nyilvános élet minden terén.

S én azt hiszem, hogy nem lesz az olyan veszedelmes, ha egyszer minden fakultás, hivatal és életpálya megnyílik a nők számára. Hiszen a legtöbb leány akkor is inkább férjhez megy s a családban keres foglalkozást, — ha épen férjet kap — s az egyetemek nem fognak annyi doktornőt kibocsátani, hogy attól félni lehessen.

Az bizonyos, hogy jó adag akaraterő kell ahhoz, hogy a leány a nehézségeken átkűzdje magát. Talán kevesen fognak czélt érni. Sokan már a gymnázium végzése után elpályáznak kedvezőbb kilátások felé. De máskép fogják őket nevelni; alaposabb, mélyebb képzettséget fognak nyerni, mert a szülők nem fogják kezdettől fogva czéltalannak látni azt, hogy a leányoknak ép olyan műveltséget nyujtsanak, a milyet a fiúknak.

S itt elérkeztem fejtegetésem utolsó pontjához. Talán a pedagogia végre rájön arra is, hogy ezt a műveltséget a leányoknak mégis más módon kellene nyújtani, mint a milyen módon jelenleg a fiúknak nyujtják. S azután ezt a másféle módot a fiúk számára is akczeptálják.

Nézzük csak a fiúk oktatását! A gymnáziumokról beszélek, mert azt hiszem, hogy ezek nyujtják viszonylag a legnagyobb tudománykincset a fiatalságnak.

S itt ép a legutóbbi években két sajátszerű ellentétes jelenséget látunk: egyfelől állandó panasz a túlterhelés miatt; másfelől a tanulmányi czél állandó sülyedése. Itt még sem lehet minden rendben.

Mióta a porosz iskolamester legyőzött bennünket, hevesen rávetettük magunkat az új német pedagógiára és a középiskoláinkba beerőszakoltuk a tanításnak olyan tudományát, mely a tanító és tanítvány egyéniségét megfojtja; a munkakedvet elveszi; s mindent egy sablonba kényszerít.

Csupa methodustól elfeledik, hogy végre is nem az a fődolog, hogy miként tanulnak, hanem az, hogy egyáltalán tanuljanak. A methodus egyszerűen agyonütötte a tanítást.

Most a tanítónak aprólékosan előírják azt a fokozatot, a mely szerint haladnia kell, megrendelik, hogy mit kell előbb, mit később mondania, s hogyan kell ezt vagy amazt mondania? Mintha a tanítás olyan valami volna, a mit könyvekből meg lehet tanulni, s nem a természet szép adománya, s olyan művészet, a melyet az ember saját tapasztalásai és kisérletei alapján szerezhet meg?

De ilyen egész nevelésünk és egész életfölfogásunk: túlbecsüljük az egyén értékét, de nem becsüljük meg az egyéniség értékét.

A tanításnak manapság olyannak kell lennie, hogy lehetőleg mindenki, a legrestebb és a legegyügyübb is elérje a tanczélt. S ezért valamennyien bizonyos sablonszerű bánásmódban részesülnek. El, mindennel, a mi egyéni erő, egyéni tehetség! Éljen a korlátolt középszerűség! — De remélem, hogy a leányok középiskolai oktatása ismét szabadabb irányt fog megjelölni számunkra...

Sok belső igazság van ugyan e mondásban: «A gyémánt csak saját súlyának rovására nyeri meg a művészi csiszolást; mi pedig a műveltség jótéteményeit saját lényünk egy részével fizetjük meg.»

Ámde ne legyünk azon, hogy az ifjúság egész lényét elraboljuk a műveltség folyamata alatt; s ne törekedjünk arra, hogy tuczat-embereket neveljünk belőlük, mint a hogy ezt a gymnáziumi pedagógusoknak előírják.

A tanuló leány még eléggé kívül áll a hivatalos felsőség gondnokságán.

S még valószinüleg sokáig fog tartani az, hogy otthon és magán-gymnáziumokban tanul. A kevésbbé tehetséges leányoknak odatódulásától még nem kell félni.

A kedv és szeretet a kényszerítés nélkül választott tanulás iránt tehát nagyobb lesz. S így talán a munka szabad szelleme fog oda beköltözni; minden esetre szabadabb, mint, a milyen ma uralkodik a nyilvános középiskolákban.

Az eredmény pedig olyan lesz, a mely elől elzárkózni nem lehet, s így — talán a leányok magasabb kiképzésének megkezdése üdvös hatással lesz a fiúk szabadabb szellemben való neveltetésére. És a férfi és nő művelődési útjainak egyesítése javítni — talán rövidítni fogja mindkettőjök művelődési útjait, illetve tanulási idejét.

Nyolcz év! Milyen hosszú idő! De 7, 6 év is hosszú, legalább az ember életéhez viszonyítva. Mennyit lehetne ez idő alatt még közepes tehetséggel is tanulni; s az életnek ebben a korszakában, midőn a lélek olyan fogékony, s minden eszményiért lelkesülni képes.

Természetes, ha a gymnázium czélja csak abban áll, hogy minél több pozitiv adatot gyömöszöljön a tanuló fejébe, — a melyek egy pár év alatt nyomtalanul elpárolognak, — akkor 8 év is kevés. De, ha a tanítás czéljául azt tűzzük ki, hogy fogékonyságot, kedvet ébreszszünk az önálló tanulmányozás, — a szellem továbbképzése iránt, ha megtanítjuk azt, hogyan tanuljanak; fölösleges terhet nem akasztunk reájok, hanem egyeseket úgy szere-

lünk föl, hogy egész életükön át műveltségükön tovább dolgozzanak, akkor egész más alakban tűnik föl ez a dolog...

Az általános műveltséget 10 év alatt sem szerezheti meg az ifjú ember; de kevesebb év alatt is elérheti azt a czélt, hogy teste megaczélozva, fölfogása a műveltség iránt fölébresztve, szelleme úgy legyen iskolázva, hogy a gymnáziumot azzal az elhatározással, hajlammal hagyja el, hogy ezután szakadatlanúl és eredménynyel fog szellemi kiképzésén dolgozni.

Ilyen középiskolát, ilyen intézményt, a mely ép úgy gymnásztikája a testnek, mint a léleknek, óhajtok a fiatalság számára: fiúknak *és* leányoknak egyaránt.

Ezzel az óhajtással fejezi be *dr. Burckhárd* e szellemes fölolvasást, mely érdekes dokumentuma ama küzdelemnek, a melyet korunkban, e század végének kell végig küzdenie a nők szellemi művelődése érdekében ....

Vajjon mennyivel fog fényesebben ragyogni a műveltség napja a jövő évszáz hajnalán?

Kolozsvár. *Binder Laura.*

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Ministeri rendelet a vizsgálati díjak tárgyában. Az állami elemi tanító-, tanítónő- és óvónő-képző intézeti rendes növendékeknek a képesítő vizsgálati díj fizetése alól való felmentése tárgyában a vall. és közoktatási minister úr 1899. évi márczius hó 20-án 78200/898 szám alatt a következő rendeletet adta ki.

«Az ingyenes tanító- tanítónő- és óvónőképzésnek egyenes következése, hogy a képesítés is dijtalanul történjék. Ez az elv alkalmazást nyert már a multban is azokban az esetekben, a mikor külön folyamodásra a képesítő vizsgálat díja rendszerint elengedtetett. Mégis tájékozatlanságból számos oly növendék is magára vállalta a vizsgálati szabályzatokban megkövetelt fizetési kötelezettséget, a kiknek a vizsgálati díj előteremtése súlyos megterheléssel járt. Hozzájárul mindehhez, hogy a még mindig érezhető tanítóhiánynak sürgős csökkentése szinte követeli, hogy az erre a pályára lépő jelölteknek minden lehető kedvezmény megadassék, a mi őket ezen pályának ne csak megnyerje, hanem azon meg is tartsa, és az ahhoz kötött törvényes képesítésnek megszerzését részükre anyagilag megkönnyítse.

Ezek az okok indítottak arra, hogy az érvényben levő elemi iskolai tanító- és tanítónő-, valamint az ovónő képesítő vizsgálati szabályzatoknak azon §-ait, melyek a képesítő vizsgálati díjra vonatkoznak, hatályon kívül helyezzem, illetőleg oda módosítsam, hogy a képző tanfolyamot állami tanító-, tanítónő- és óvónőképző intézetekben végzett rendes tanulók a jövőben képesítő vizsgálati díjat nem fizetnek.

Erről a tanfelügyelőséget tudomás és további eljárás végett értesítem.» Dr. *Wlassics Gyula* s. k.

*

Az olvasástanítás uj módszere. A kolozsvári külközép utczai szerény kis iskolában találta fel és kezdette meg, *Czukrász Rózsa*, fiatal tanítónő azon új módszert, mely most annyi port vert fel és melyről oly különböző véleménynyel vannak a tanügyi körök. Kiváncsi voltam e módszerrel tapasztalatból is megismerkedni, és elmentem ezen kis elemi iskolába, hogy lássam mikép alkalmazza Czukrász Rózsa e módszerét, tanítása közben.

Mindenesetre bámulatos azon eredmény, a melyet a fiatal tanítónő elér, még pedig minden külső kényszer, minden úgynevezett «fegyelmi eszközök» nélkül.

Az egész osztály, 50—60 félig vad gyermek, mert Kolozsvár ezen

külvárosában inkább szegény emberek laknak, a legnagyobb gyönyörűséggel figyel, mert az a mit tanul, érdekli és mulattatja egyszersmind. Az unalomnak nyoma sincs ezen élénk vidám tanítás közben.

A franczia Gosselin módszere értelmében, melyet Czukrász Rózsa a mi viszonyaink szerint magyarosított meg, a gyermekek a mint a betüt kiejtik, egyszersmind kezeikkel bizonyos, az ő gyermekvilágával leginkább megegyező, észszerű kézmozdulatokat is tesznek, melyek a betükre emlékeztetik s a mi őket rendkívül mulattatja, és figyelmöket is ébren tartja, úgy hogy *hat hét* mulva már nemcsak egészen jól ismerik e gyermekek a betüket, hanem már elég folyékonyan olvasnak is. Pedig 10—12 éves leánykák is vannak a hat-hét évesek között, mivel néha az ily szegény családoknál a gyermekeket csak nagyon későn tudják iskolába küldeni, ha egyáltalán oda jutnak, hogy iskolába járassák őket, és így a feladat még sokkal nehezebb a tanítónőre nézve, mint ha mind egykoru gyermekkel volna dolga. És mégis az eredmény bámulatra méltó! A növendékek nemcsak hogy minden kinlódás és keserves erőmegfeszítés nélkül tanulnak meg folyékonyan olvasni, a lehető legrövidebb idő alatt, hanem még figyelni is megtanulnak, a mi fő fontosságú minden növendéknél. Pedig Czukrász Rózsa csupán csakis *szeretettel* bánik tanítványaival. Valóban szereti őket, viszont tanítványai is szeretik őt, s örömmel járnak az iskolába, örömmel végzik azt, mit tőlök kivánnak. A tanulás sohasem kényszer reájok nézve! Lehet, hogy ez a methodus nem felel meg egy-egy mélységes német pedagogus még mélységesebb theoretikus elveinek, a melyek nálunk, fájdalom, még oly tulságosan imponálnak; hanem, a gyakorlatban tökéletesen beválik. Ez aztán többet ér minden tudományos theoriánál.

Már több iskolában alkalmazzák Czukrász Rózsa ezen módszerét, nemcsak Erdélyben, hanem még Magyarország több más részeiben is. A tanítónők inkább lelkesülnek e módszer iránt mint a férfi tanítók, talán azért, mert a férfiak egyáltalán jobban ragaszkodnak a vert úthoz, a hagyományhoz, a routine-hoz; ha ők magok csak kínosan jutottak valamelyes tudáshoz, nem szeretik még azt a gondolatot sem, hogy más ahhoz könnyebben juthasson. Aztán jobban féltik méltóságukat, mint a nők és méltóságuk alólinak tartják leszállni a növendék színvonalára, közel jutni a kisebbek lelki világához, pedig a nélkül jól tanítni nem is lehet. Végre a nők talán több művészi érzékkel bírnak. Egy ily methodussal pedig mindenkinek meg kell teremtenie a maga különleges módszerét, a növendékek, a helyi viszonyok, az egész légkörhöz képest, mely az egész iskolát körülveszi. Épen ez a legnagyobb felsőbbsége, szerintem. Ehhez pedig művészi érzék szükséges. Azért hiszem, hogy a nők, még a gymnasiumok eső osztályaiban is sokkal nagyobb sikerrel volnának képesek tanítani, mint a tanárok, ha nem versenyezni akarnának a férfi tanárokkal, hanem az *ő* módszerüket, az anya természetadta módszerét tökéletesítenék; beférkőzni igyekeznének növendékeik lelkébe s nem száraz betűt, formulárékat, adatokat, szabályokat és számokat tanítanának, az eruditio minden nehézkességével, hanem a valódi tudás küszöbére vezetnék a növendéket s az öröm, a szeretet, a világosság, a melegség eszközeivel nyítnák meg azoknak lelkét, szívét; lelkét, szívét fejlesztenék s segítnék őt, hogy megteremthesse a maga erkölcsi énjét, hogy *ember* váljék belőle. Erre a nők sokkal inkább képesek, mint a

férfiak, mert sokkal több művészi érzék, sokkal több szeretet van a nőkben, már születésüknél, természetöknél fogva. Czukrász Róza is azért oly kitünő tanítónő, mert meg van benne a művészi érzék és a szeretet, a tanításnak e két valódi alapköve! *De Gerando Antonia.*

*

Az Országos Nőképző-Egylet és az állami felsőbb leányiskola ünnepe. Testvéries egyetértéssel együtt rendezte e két intézet április 25-én szeretett tanárának, Torkos Lászlónak tiszteletére, a folyóiratunk más helyén már említett szép ünnepet. Ez ünnep lefolyásáról fölemlítjük még a következőket:

Az ünnep pontban 5 órakor kezdődött Rudnay Józsefné úrnő üdvözlő szavaival, azután «Az Isten jósága» czímű imadallal, melyet az állami felsőbb leányiskola énekkara adott elő. A műsort itt a tisztelgések sora szakította félbe, a mi majdnem másfél óráig tartott. Sorra tisztelegtek a felsőbb leányiskola mostani és régebbi növendékei. Az utóbbiak nevében Győry Ilona remek beszéde keltett mély hatást, nemcsak az előadás szónoki művészetével, de költői szépségeivel is. A nőképző egyesület legrégibb tanítványai nevében Doroghsághyné úrnő beszélt, a növendékek nevében Müller Anna k. a. A jelenlegi növendékek üdvözlete után a nőképző-egylet választmánya nevében Szende Fülöpné úrnő üdvözölte az igazgatót. A tanári kar nevében Vámosi Mihály; tisztelgett még a Petőfi-társaság, az evangelikus gymnasium stb. Az egyes deputációk virágcsokrokat, albumot s emléktárgyakat nyújtottak át az ünnepeltnek s átadták a Braunecker Stina bárónő által megfestett sikerült arczképét is.

Az ünnepély további során Torkos László növendékei közül Lamprecht Mariska, Dévai Margit, Mátray Mariska, valamint Majthényi Béláné szül. Baranyay Aranka úrnő mint volt növendék Torkos egy-egy versét szavalták el. Nagyszabású zeneszám volt a «Hamupipőke», melyben az áll. felsőbb leányiskola énekkara, Opler Elza k. a. magándalai és Blum Ella szavalata keltett nagy tetszést. «Jubileumi ima» czímen az országos nőképző-egylet iskoláinak énekkara mutatta be Szotyori Nagy Károly szerzeményét, melynek magándalait Neiser Irma énekelte. Végül szép élőkép keretében koszorúzták meg Torkos mellszobrát, melyet Petrányi tanár mintázott. A sikerült ünnepélyen Wlassics Gyula kultuszminiszter is mindvégig jelen volt, feleségével együtt.

Az ünnepélyt lakoma fejezte be a Royal emeleti éttermében. A lakomán Torkos László tanári és tanárnői kartársai csaknem teljes számban megjelentek. Ott volt még Rudnay Józsefné, Csiky Kálmánné, Emich Gusztávné, Fábián Jánosné, dr. Boda Dezsőné, Kotzó Elekné, Grúz Albertné s a fővárosi társaság számos úriasszonya. A felköszöntők sorát Zsilinszky Mihály államtitkár kezdte meg az ünnepelt éltetésével. Torkos László köszönete után Csiky Kálmán, Szuppán Vilmos s még többen éltették azt az irigylésre méltó tanárt és poétát, a ki ennyi szerető szív körében őszült meg.

*

A Mária Dorothea-Egyesület győri köre *Pataky Irma* elnök kezdeményezésére, gróf *Laszberg Rudolf* főispánné ő méltósága védnöksége alatt folyó 1899. évi április hó 15. és 16-án, a városi szinház-

ban a cs. és k. 19. gyalogezred zenekarának közreműködésével fényesen sikerült műkedvelői előadást rendezett, mely élőképekből és szinielőadásból állt. Az előkészítés fárasztó és nehéz munkáját *Pálmay Lenke* titkár vállalta el, ki teljes odaadással azon volt, hogy a siker minél teljesebb legyen. E munkájában az egész választmány, de különösen az elnök, *Mocsári Gerő* alelnök és *Récsei Farkas* választmányi tagok támogatták. A szindarab rendezésére *Szávay Gyuláné* ő nagyságát sikerült az egyletnek megnyerni, ki a legapróbb részletekbe menő figyelemmel és fáradságot nem kimélő buzgalommal tanította be a szerepeket. Mindkét előadáson telt ház volt, a mi a nagy erkölcsi siker bizonyításán kívül, anyagiakban is gyarapította az egyesület vagyonát. A tiszta jövedelem 400 forint. A buzgóság ilyetén megnyilatkozása előtt meghajlunk és óhajtjuk: vajha sok ily apostola legyen minden jótékony egyesületnek, mint a milyenek a győri kör vezetői. —*y* —*f.*

*

A Mária Dorothea-Egyesület április és május hó folyamán több igazgatósági és választmányi ülést tartott, melyeken részben folyó ügyeket intéztek el, részben a május 28-án tartott közgyülést készítették elő. Ez üléseken a következő fontosabb ügyeket intézték el. Az *épités ügye*. A tanítónők Otthonának új szárnyépülete 62000 forintnyi költséggel elkészült s az alapok és alapítványok miniszterileg jóváhagyott felhasználásával, az óvadékul fenmaradó 3000 forintnyi összeget kivéve, ki is van fizetve és pedig kölcsön felvételének szüksége nélkül. Az Otthonban most 34 szoba áll, az eddigi 12 szobával szemben a tagok rendelkezésére; ezek közül már húsznak van állandó lakója. Ezenkívül van két ebédlő, társalgó, fürdő, betegszoba. Itt van az egyesület irodája is. A szobák ára nagysága és fekvése szerint különböző. Teljes ellátásban részesülnek az alapítványon levők ingyen; mások 300—450 és 540 frtnyi évi dijért. A *sorsjáték ügye*. A sorsjáték közel 6000 frtnyi összeget jövedelmezett. A nyereménytárgyak részben ajándékképen, részben vétel útján származtak; igen szép és értékes tárgyak voltak az ezer nyereménytárgy között, melynek nagy része még mindig elvitelre vár a Tanítónők Otthonában (Orczy út 6). A szerencsés nyerők azonban — talán mert eldobták sorsjegyeiket — nem jelentkeznek. Az egyesület a tárgyak kiszolgáltatásának terminusát ez okból már két ízben meghosszabbította. A közgyülés elé terjesztendő *titkári jelentést* a választmányi ülésen felolvasták, némi módosítással elfogadták. A *pénztári jelentést* és *költségvetést* jóváhagyták s a közgyülés elé elfogadásra ajánlással fogják terjeszteni. A *Hirsch* báróné féle alapítványi helyre pályázat hirdetését határozták el. Schmidtné Sziklay Mária alapítványos kilépését az Otthonból tudomásul vették. A távozó *Hlathky Jánosnénak* az Otthon derék igazgatónőjének önfeláldozó tevékenységéért köszönetet szavaztak; helyébe Mórászné született Hunyady Melániát, az Otthonban saját alapítványán levő volt nevelőnőt választották.

*

A Mária Dorothea-Egyesület budapesti tanítónői szakosztályának május havi ülésén három érdekes előadás került sorrendre. Elsőnek *Lustig Emma* olvasta fel «A beszéd élet- és lélektana» című, alapos

tanulmányra valló értekezését; utánna *Tocsek Helén* mutatta be, a nála megszokott finomsággal és könnyedséggel, Legouvé Ernő legujabb munkáját, a «Téli virágokat». E kedves ismertetést folyóiratunk mai száma közli. Az utolsó előadás, melyet Sebestyénné Stetina Ilona tartott, a finn testvérnemzet iránt való érdekkeltést czélozta s a «Finnek kulturája» czím alatt folyóiratunk mai számában olvasható. Ez előadás hatása alatt az ülésen jelenvolt hölgyek jegyzőkönyvbe igtatták a kulturáért sokat fáradó finn nők iránt érzett szimpatiájuknak kifejezését s üdvözletet küldtek nekik távol északi hazájukba.

*

A Mária Dorothea-Egyesület fürdőkedvezményei a folyó évre tanítással és neveléssel foglalkozó tagjai részére a következő fürdőkben eszközölt ki engedményeket: 1. *Tátra-Lomniczon* (Szepes megye) a fürdő árából 50 % engedményt kapnak az egyesület tanítónő tagjai. 2. *Császárfürdőben* (Budapest) több tag kap az egész éven át több ingyen fürdőjegyet. 3. *Herkulesfürdőben* (Krassó-Szörény megye) két tag kaphat az egész idényben egy kétszemélyes szobát és gyógykezelést ingyen, zene és fürdődíj elengedését. 4. *Ránkherlányban* (Abauj-Torna megye) az egész idényben két tag kaphat ingyen szobát és gyógykezelést, zene és fürdődij elengedését. 5, *Czeméten* (Eperjes mellett) több tag kaphat az egész idényben szobát az egyesület üdülőházában; fürdőnél 20%, gyógydijnál 50% engedményt. 6. *Csizen* az elő- és utóidényben egy tag kap fürdő és gyógydijmentességet; több tag ugyanezekből 50% engedményt. 7. «*Erzsébet*» *sósfürdőben* több tag egy egy bérletjegynél 2 frt engedményt. 8. *Szt-Lukácsfürdőben* két tag 30 fürdőjegyet. 9. *Stubnyán* a főidényben több tagnak gyógy és zenedijmentesség, szoba és fürdőnél 20% engedmény. 10. *Pöstyénben* a «Tisztviselő-Lak»-ban kedvezményes lakás kiszolgálattal, ellátás és bármilyen fürdő. Egyéb költségek is kedvezményes áron. 11. *Balfon* a főidényben két tanítónő kap a lakás és fürdőknél 50% engedményt. 12. *Keszthely-Hévizen* két tanítónő kap a lakás és fürdőnél 50% engedményt. A bélyegtelen kérvényeket az egyesület elnökségéhez czimezve, kérjük mielőbb a hivatalos helyiségben VIII. ker. Orczy út 6. sz. a. küldenf.

*

A gráczi Tanítónők Otthona. Lapunk t. olvasóit figyelmeztetjük ezúttal azon «*Nemzetközi Segélyegyesületre*», mely Stiria kedves fővárosában — *Gráczban* — fennáll.

Ezen egyesület helyiségeiben *(Goethe-Strasse9)* felvé tetnek üdülő és állást kereső tanitónők, nevelőnők és kisdedóvónők valláskülönbség nélkül.

Tanítónők fizetnek teljes ellátásért — naponkint 1 frtot, nevelőnők és kisdedóvónők fizetésük arányában 80 kr—1 frt.

A város legegészségesebb részében van az Otthon: a gyönyörü Stadtpark és Schloszberg közvetlen szomszédságában. Számtalan, szebbnél-szebb kiránduló hely. Kényelmes közlekedés villamos- és lóvasúton. Előleges jelentkezés okvetlenül szükséges. A leveleket Fräulein *Camilla u. Emma von Horstig* igazgatók nevére kell czimezni.

IRODALOM.

(«NIELS FINN» Három szólamu női karének. Irta: *Major J. Gyula.*

Zeneirodalmunk egy oly kiválóan értékes művel gazdagodott, melyről okvetlenül tudomást kell vennünk, mert különösen leányiskoláknak van szánva. Szerzője Major J. Gyula, ez a rendkivül termékeny zeneszerzőnk és a klasszikus iránynak egyik komoly képviselője, ki mint zenetanár is nevet szerzett magának. A ki működését ismeri s tudja, hogy mily lelkiismeretes tanára négy tanító- tanítónőképzőnek, mily odaadó fáradozással vezeti saját zeneintézetét, mily becses munkákat írt mint zenepedagógus, hányszor arat külföldön jól megérdemelt sikert, mint zongoraművész és dirigens egyaránt, el sem tudja képzelni, hogy mikor írja meg szebbnél-szebb szerzeményeit. Ez a legújabb szerzeménye, melynek *Björnstjerne Björnson* megható balladája: *Niels Finn* szolgál alapul, igazi művészi ihlet terméke, melyet amúgy is szegény karének-irodalmunkban mindenesetre örömmel üdvözölhetünk. A zene szépen alkalmazkodik a költeménynek, ennek a dióhéjba szorított kis tragédiának tartalmához, szelleméhez s szinte látjuk lelki szemeink előtt a gyermeket, a mint útnak indult, a mint az elemekkel daczol, küzd, a mig a földalatti láthatatlan erők végre mégis legyőzik s magukkal ragadják, szinte átéljük a jellemzetes zene hangjai mellett a szegény *Niels Finn* szenvedését, vergődését s szinte megkönnyebbülünk, mikor szenvedései véget érnek. Zenéje azzal a Majornál már megszokott virtuozitással van három szólamra letéve, mely szépségeit csak annál jobban érvényre juttatja, s a mellett az énekesnőknek túlságos nehézségeket sem a szólamok terjedelmében, sem az előadásra nézve nem nyújt, s így bármely leányiskolai énekkar is könnyen előadhatja. A négykezes zongorakiséret, mely a női karnak hatásos hátterét képezi, mint önálló zongoradarab is megállja helyét s sikerült hangfestéseivel szöveg nélkül is elénk tárja a ballada eseményeit. A zongorakiséreten kivül Major zenekari kisérettel is ellátta *Niels Finnt*, mely így méltó volna arra, hogy filharmoniai hangversenyen nagy közönség gyönyörködjék benne. A költemény szövegét Major Gyuláné fordította magyarra. Az énekszólamok (20 krajczárjával) és a négykezes zongora kiséret (1 frtjával) kaphatók a szerzőnél (Akáczfa-utcza 63. sz.).

*

A «Teleki Blanka kör» tizedik évkönyve 1899. Teleki Blanka emlékére alakult ezen nemes czélú szövetség tagjainak feladata a jót tőle telhető módon mívelni, s a kör tagjaival erkölcsi solidaritásban

maradni. A tagok tevékenységéről számol be e kis füzet. A szövetségnek 155 tagja van; de ez évi tagdijukat még csak 40-en fizették be. A kör ez évben igen becses művel fogja gyarapítani ifjusági irodalmunkat; újból kiadja De Gerando Ágostné érdekes gyermekkönyvét, melynek első kiadása «Antonina és Attila könyve» czímmel a szabadságharcz után jelent meg Párisban.

*

Beküldött könyvek.

1. *A tanitók (tanitónők) jogai és kötelességei.* Az érvényben levő törvények, szabályrendeletek, utasitások, elvi jelentőségű határozatok alapján irta és összeállitotta *dr. Szabó Mihály.* Harmadik bővített kiadás ára 2 frt 60 kr. Kapható a szerzőnél *Nagy-Enyeden.*

2. *Strausz Adolf. România.* Az «Iparosok Olvasótára» czimű vállalat egy füzete, ára 60 kr. Kiadja Lampel R. (Wodianer F. és Fiai) cs. és kir. udvari könyvkereskedés.

3. *Tóth József.* Szerkesztő és gyakorlati geometria polgári fiú iskolák számára. III. és IV. oszt. tananyaga. Ára 80 kr., kiadja a Franklin Társulat.

4. *Deme Károly.* Stilisztika és olvasókönyv a polgári és felsőbb leányiskolák III. osztálya számára. Ára kötve 1 frt 20 kr. Kiadja Lampel Róbert (Wodianer F. és fiai).

*

Következő értesitést vettük. «Bátor vagyok szives figyelmét *Magyar drámai mesék* czimű, sajtó alatt lévő könyvemre fölhivni. Segédkönyvül készitettem a középiskolai irodalomtörténeti tanitáshoz, de egyúttal ifjusági olvasmányul is a haladottabb tanulók részére. Hasznos és gyakorlati czélú könyvet óhajtottam szerkeszteni és minden igyekezettel azon voltam, hogy e czélt megközelitsem.

Könyvem bevezető részében a dráma fogalmáról és hatásáról szólván, rövid történetét adom a magyar dráma fejlődésének a legrégibb időtől napjainkig. Ezután következnek a drámáknak novella-stilusban irt meséi, *huszonnégy* darab, melyek régebbi és újabb drámairodalmunk jelesebb, érdekesebb vagy jellemzőbb darabjai közül vannak kiszemelve s műfajok szerint három csoportra osztva:

I. Szomorú és komoly drámák.

II. Vígjátékok és bohózatok.

III. Népszínművek.

A mesék stilusa az egyes darabokban lehetőleg alkalmazkodik a műfaj jellegéhez.

A könyv a *Szent-István-Társulat* kiadásában, új nyomtató intézetében, finom papiroson, csinos külsőben 8° alakban, 15—16 ív terjedelemben folyó évi augusztus hóban fog megjelenni s igy már a jövő iskolai év könyvjegyzékébe segédkönyvül fölvehető. Ára 1 forint. Megrendelhető a *Szent-István-Társulat* könyvkiadó-hivatalában, Budapesten, Szentkirályi-utcza 28. szám alatt. *Pintér Kálmán*, kegyesr. tanár.»